

LÄMNINGAR FRÅN JÄRNÅLDER OCH HISTORISK TID I

VACKERBY-KOLKE

Arkeologisk utredning, inom fastigheten Kolke 4:3, Frustuna socken, Gnesta kommun, Södermanlands län

MARTA LINDEBERG

Rapporter från Arkeologikonsult 2019:3219

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

FRAMSIDA: Drönbild, tagen en disig dag i november, över utredningsområdet som utgjordes av de två åkrarna i bildens mitt. De lägst liggande områdena är närmast i bild och landskapet höjer sig mot skogsområdet (till vänster i bild), och mot impedimenten (till höger). Den nyligen undersökta järnåldersboplatsen (RAÄ Frustuna 309/L1982:7942) låg vid impedimenten i bildens högerkant. I bakgrunden syns Frösjön och man kan ana Södertuna gård i bildens övre vänstra hörn. Foto från väster.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003
Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2019

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

LÄMNINGAR FRÅN JÄRNÅLDER OCH HISTORISK TID I

VACKERBY-KOLKE

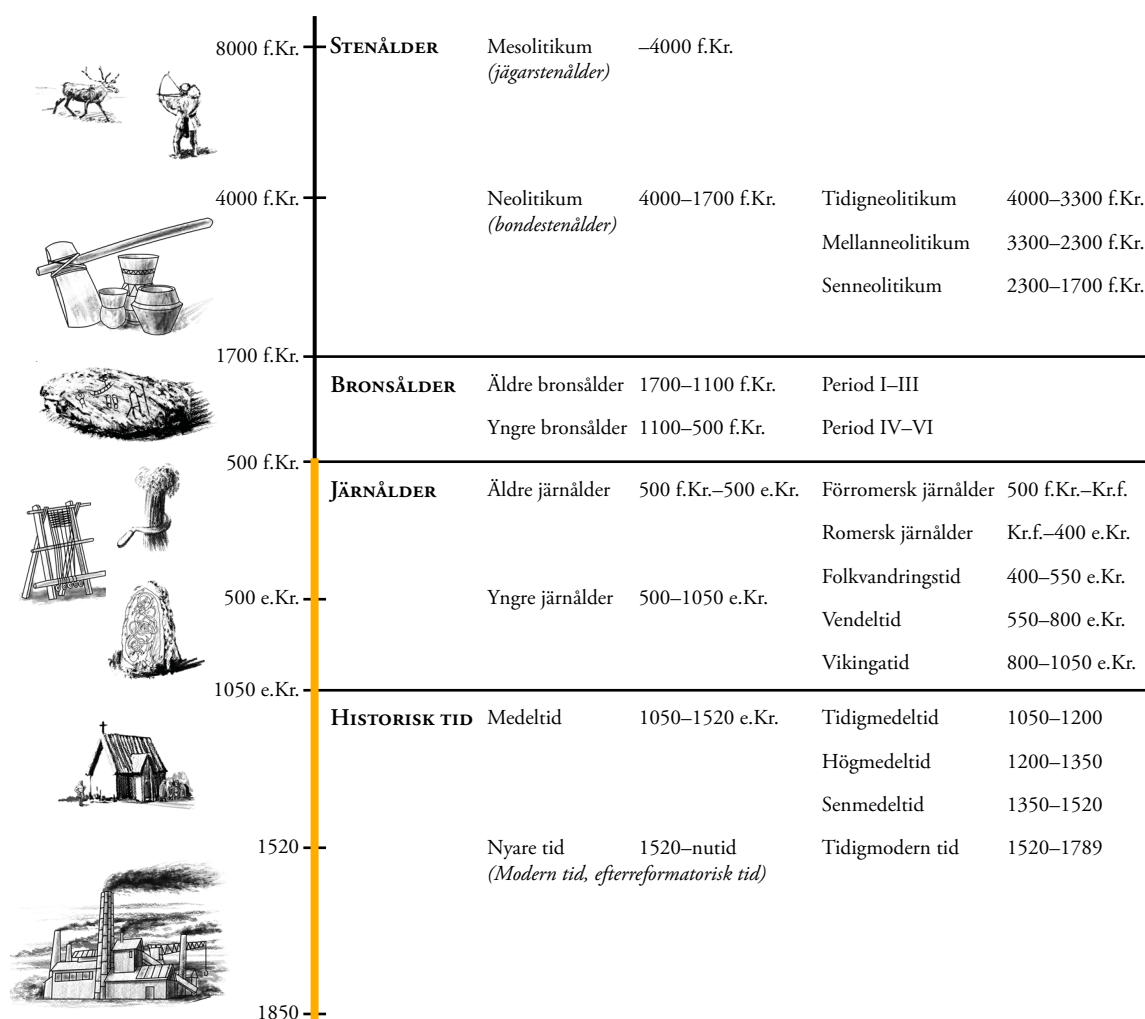
Arkeologisk utredning, inom fastigheten Kolke 4:3, Frustuna socken, Gnesta kommun, Södermanlands län

MARTA LINDEBERG

Rapporter från Arkeologikonsult 2019:3219

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING/BAKGRUND.....	7
GENOMFÖRANDE	7
TOPOGRAFI OCH KULTURHISTORISK BAKGRUND.....	9
RESULTAT	13
Kart- och arkivstudie.....	13
Undersökning.....	15
AVSLUTNING	22
REFERENSER	23
Kartmaterial.....	23
Otryckta källor.....	23
ADMINISTRATIVA OCH TEKNISKA UPPGIFTER.....	24
BILAGOR	26
Bilaga 1. Fyndtabell	26
Bilaga 2. Schaktbeskrivning	28
Bilaga 3. Kontextlista	32
Bilaga 4. ¹⁴ C-analys.....	33
Bilaga 5, Makrofossilanalys	34

Figur 1. Utredningsområdet markerat på terrängkartan. Skala: 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen Södermanlands län genomfört en arkeologisk utredning, inom fastigheten Kolke 4:3, Frustuna socken, i Gnesta kommun, Södermanland. Syftet med utredningen var att klargöra förekomst av fornlämningar och kulturlämningar inom det aktuella området.

Vid utredningen framkom lämningar i tre områden. Lämningarna i söder kunde knytas till den tidigare undersökta järnåldersboplats som låg omedelbart söder om nu aktuellt utredningsområde. Dessa boplatslämningar framkom inom två ytor. I sydväst påträffades stolphål och i sydost ett skärvtenslager och ett stolphål. Skärvtenslagret ¹⁴C-daterades till perioden kring Kristi födelse.

I nordost framkom tre små, tunna lagerrester i anslutning till gravfältet. Lagren är svårbedömda men enligt makrofossilanalysen utgör de möjligen kulluvier av odlingsjord som gödslats med torv.

I nordväst framkom tre stolphål och en lagerrest på platsen för det torp som låg här på 1700-talet samt spår efter den väg som löper över området på 1881 års karta. I övrigt var utredningsområdet utan indikation. I många av schakten centralt inom området fanns vattenavsatta lager och dessa ytor har varit för blöta för att ha utnyttjats i någon vidare utsträckning.

INLEDNING/BAKGRUND

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen Södermanlands län genomfört en arkeologisk utredning inom fastigheten Kolke 4:3, Gnesta kommun i Södermanland (Lst dnr 431-3107-2018) (figur 1). Beställare var Kanfast AB. Syftet med utredningen

var att klargöra förekomst av fornlämningar och kulturlämningar inom det aktuella området. Resultaten ska fungera som ett underlag för länsstyrelsens fortsatta handläggning av ärendet samt för företagets fortsatta planering.

GENOMFÖRANDE

Inledningsvis gjordes en fältinventering med syfte att söka nya fornlämningar och identifiera möjliga boplat- eller gravfältslägen. Den arkeologiska bedömningen baserades, förutom på fältinventeringen, även på kart- och arkivstudier, den befintliga fornlämningsbilden, äldre vattennivåer samt en värdering av landskapet. Angränsande ytor i skogsmarken i anslutning till utredningsområdet inventerades för att kontrollera eventuell förekomst av lämningar som kunde påverka den arkeologiska bedömningen inom utredningsområdet. De två impediment som finns inom området har redan tidigare inventerats av Botark för hällristningar (Broström & Ihrestam 2015).

Kart- och arkivstudien omfattade en genomgång av Fornminnesregistret (FMIS), Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Ortnamnsregistret (SOFI),

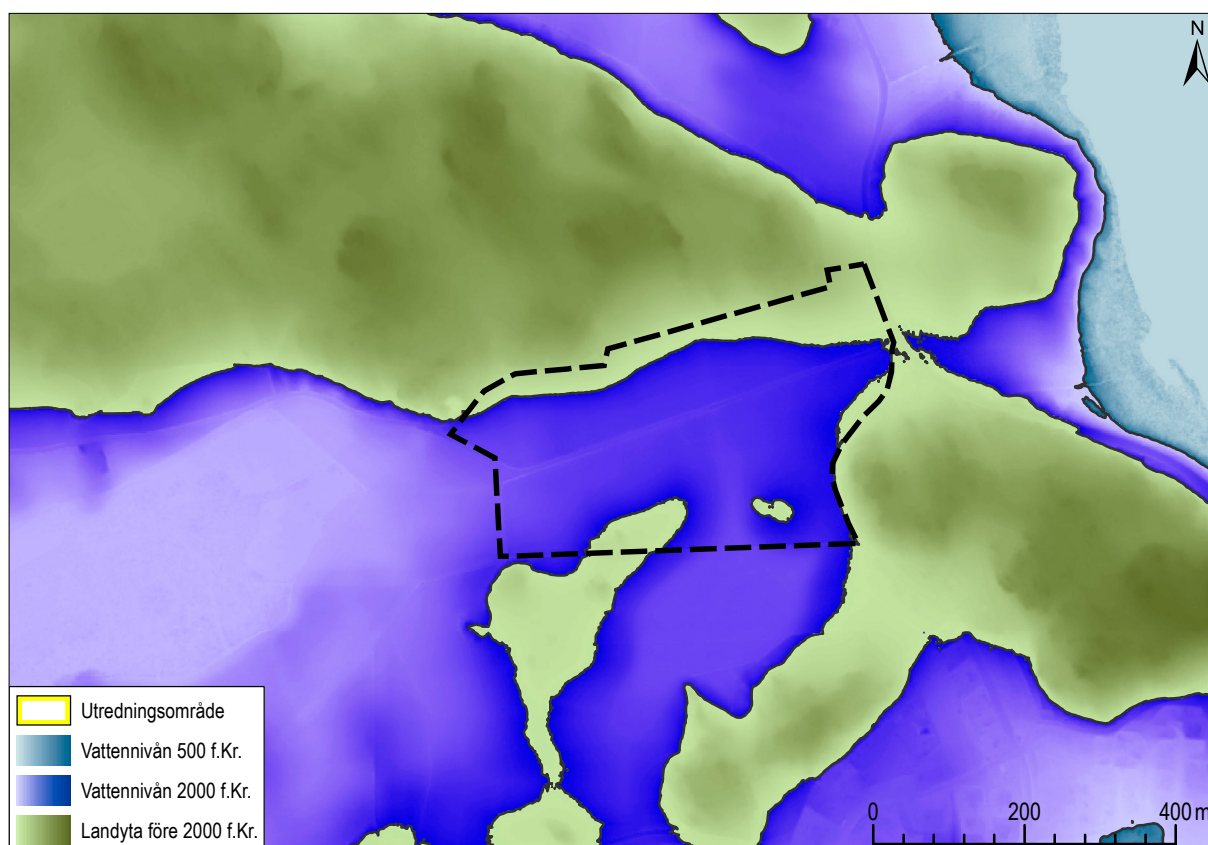
Riksarkivet (husförhörslängder) och Historiska museets samlingar (SHM). Historiskt kartmaterial från Lantmäteriets hemsida rektifierades och analyserades tillsammans med nutida kartmaterial från Lantmäteriet (bland annat Lantmäteriets höjddatabas) samt jordartskartor och strandlinjekartor från Sveriges geologiska undersökning (SGU). En genomgång av relevant arkeologisk och historisk litteratur gjordes också.

Utredningsgrävningen genomfördes under perioden 2–13 november 2018 av 2 arkeologer. Den första dagen metalldetekterades utredningsområdet i sökstråk. Ca 5 % av utredningsområdet avsöktes. Bevaringsförhållandena för metaller är god. Alla föremål som framkom vid utredningen, utom två, påträffades i matjorden och kan således inte knytas

Figur 3. Utredningsområdet med Valasjön i bakgrunden. Dimman låg tät under hela den period undersökningen pågick.

Figur 4. Vattennivån kring Vackerby från bronsålder fram till dagens vattennivå. De gröna partierna i kartan ligger över 22 m.ö.h. vilket motsvarar vattennivån 2000 f.Kr. (senneolitikum). Frösjöns vattenyta, i nordost på kartan, ligger idag cirka 10 m.ö.h. De blågrå områdena i anslutning till dagens Frösjö motsvarar vattennivån mellan dagens nivå och 500 f.Kr. Under järnåldern hade Frösjön en liten vik som gick in vid nuvarande Prästhagen. Höjdpartiet däremellan, i lila kulör, visar höjder mellan 12 och 22 m ö.h. vilket visar vattnets utbredning under senneolitikum och bronsålder. Skala 1:10 000.

till någon tydlig kontext. En fyndlista med en plan över fynden ligger som bilaga 1. Den keramik som framkom har analyserats av Mathias Bäck på Arkeologerna/SHM.

Utredningens totala yta uppgick till drygt 145 000 m² och av detta öppnades ca 3 600 m² (drygt 2 %) i sökschakt. Sammanlagt 110 schakt togs upp, spridda över ytan men något tätare i anslutning till de kända fornlämningarna utanför området samt inom de ytor som i samband med inventeringen bedömdes som möjliga boplatsslägen.

Objekten undersöktes med maskin och handrensades när det bedömdes som nödvändigt. Schaktning-

en skedde skiktvis ned till anläggnings- eller kulturlagerförande nivå, alternativt orörd markyta. Schakten metalldetekterades i ytan, en gång under schaktning samt i botten. Enstaka anläggningar undersöktes för att möjliggöra en bedömning. Samtliga schakt och kontexter dokumenterades genom beskrivning och mättes in med RTK-GPS. Alla schakt med indikation samt påträffade anläggningar och lager fotograferades. Schaktbeskrivningar ligger som bilaga 2 och en kontexttabell ligger som bilaga 3.

Ett kolprov skickades in för ¹⁴C-analys. Analysen ligger som bilaga 4. Makrofossilanalys genomfördes på fyra jordprover. Makrofossilanalysen ligger som bilaga 5.

TOPOGRAFI OCH KULTURHISTORISK BAKGRUND

Utredningsområdet låg inom den sörmländska sjöplatån strax norr om Gnesta samhälle. Frustuna utgör, tillsammans med de andra socknarna i Daga härad (Björnlunda, Gryt, Gåsinge-Dillnäs och Kattnäs), ett sammanhållet område som avgränsas av Mälarmården i norr och mindre skogspartier mot väst och öst. Mot sydost har området vattenkontakt till Östersjön via sjön Sillen och Trosaån. En kuiperad dalgång sträcker sig från Frösjön och västerut genom Frustuna socken bort mot Björnlunda. Dalgången består av sammanhängande småbruten åkermark som inramas av moränhöjder i norr och söder. I dalgången finns två sjöar, Valasjön och Hallsjön (figur 3). Under bronsålder fram till yngre järnålder utgjorde Valasjön, tillsammans med Hallsjön, en större sjö. Under senneolitikum och bronsålder gick sjöns strandkant genom utredningsområdets västra delar. Figur 4 visar hur landhöjningen har påverkat vattennivån kring utredningsområdet.

Närområdet utgörs av ett rikt kulturlandskap med lämningar från främst bronsålder och järnålder. I de angränsande socknarna Björnlunda och Gåsinge-Dillnäs finns omfattande och framträdande bronsålderslämningar, t.ex. röset på Jättekyrkberget i Björnlunda socken på cirka 40 meter i diameter och hållristnings- och boplatlämningarna kring Gåsinge kyrka i Gåsinge-Dillnäs socken. I figur 5 visas fornlämningsbilden kring undersökningsområdet. Majoriteten av de registrerade fornlämningarna i Frustuna socken består av gravfält med en huvud-

saklig datering till järnåldern. De äldsta kända lämningarna utgörs av ensamliggande rösen och stensättningar, gärna i höjdlägen.

I anslutning till nu undersökt yta ligger två gravfält, det ena nordväst (L1985:3389/Frustuna RAÄ 159:1) och det andra nordost om utredningsområdet (L1985:7360/ Frustuna RAÄ 61:1). På impediment och berg i dagen förekommer skålgropar. Inom undersökningsområdet finns en känd fornlämning, skålgropslokalen L1982:7912/Frustuna RAÄ 337. Den ligger på ett impediment i den södra delen av undersökningsområdet och består av två hållristningsytor. Hållristning A består av fyra skålgropar och hållristning B av en skålgrop.

Endast få undersökningar av järnåldersboplatser har genomförts inom denna östra del av sjöplatån men för några år sedan påträffades boplatlämningar (L1982:7942/Frustuna RAÄ 309) vid impedimenten omedelbart söder om utredningsområdet (Hjulström 2015), vilka förundersöktes påföljande år (Larsson 2016). Då påträffades bland annat hus, skärvstenslager, ugnar, vattenhål och aktivitetsytor. Boplatsten kunde konstateras spänna över flera kronologiska faser, från förromersk järnålder till vikingatid. Platsen slutundersöktes av Arkeologerna 2017 men ingen rapport föreligger ännu.

Det finns ett fåtal lösfynd från närområdet i Historiska museets samling. Två guldföremål finns regist-

Figur 5a. Fornlämningar inom närområdet mot bakgrund av fastighetskartan. Skala 1:12 000.

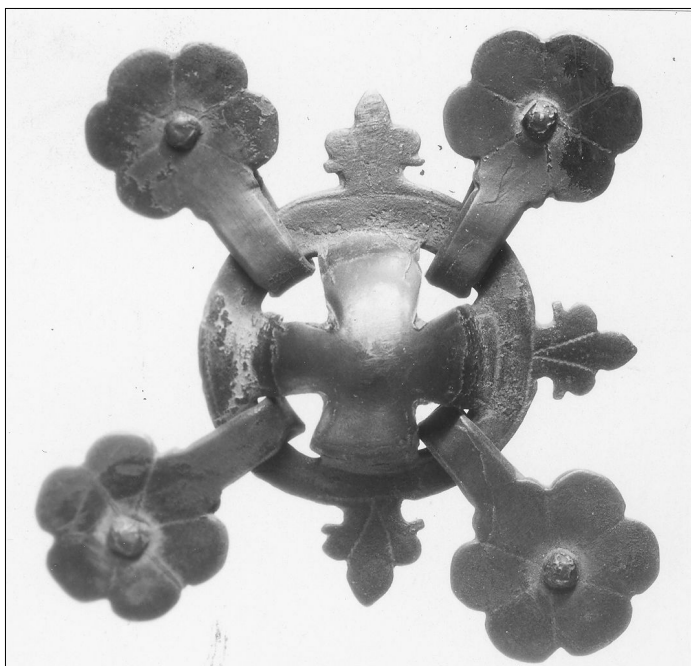

Lämningsnr (KMR)	RAÄnr (FMIS)	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning	
L1982:7896	Frustuna 330	Flatmarksgrav	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1982:7897	Frustuna 331	Stensättning	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1982:7898	Frustuna 332	Flatmarksgrav	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1982:7899	Frustuna 333	Hög	Fornlämning	
L1982:7900	Frustuna 334	Stensättning	Fornlämning	
L1982:7911	Frustuna 336	Hällristning	Fornlämning	
L1982:7912	Frustuna 337	Hällristning	Fornlämning	
L1982:7918	Frustuna 338	Hällristning	Fornlämning	
L1982:7919	Frustuna 339	Hällristning	Fornlämning	
L1982:7935	Frustuna 308	Boplats	Fornlämning	
L1982:7942	Frustuna 309	Boplats	Helt undersökt	
L1982:7943	Frustuna 310	Härd	Fornlämning	
L1982:7944	Frustuna 311	Boplats	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1982:7945	Frustuna 312	Boplats	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1982:7946	Frustuna 313	Boplats	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1982:7957	Frustuna 314	Boplats	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1982:7958	Frustuna 315	Boplats	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1982:7959	Frustuna 316	Boplats	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1982:7962	Frustuna 319	Grav- och boplatsoområde	Fornlämning	
L1982:7977	Frustuna 324	Hällristning	Fornlämning	
L1982:7978	Frustuna 325	Stensättning	Fornlämning	
L1982:7979	Frustuna 326	Stensättning	Fornlämning	
L1982:7980	Frustuna 327	Hällristning	Fornlämning	
L1982:7990	Frustuna 328	Hällristning	Fornlämning	
L1982:7991	Frustuna 329	Hällristning	Fornlämning	
L1982:8385	Frustuna 303	Färdväg	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1982:8482	Frustuna 302	Lägenhetsbebyggelse	Fornlämning	
L1985:3338	Frustuna 160:2	Stensättning	Fornlämning	
L1985:3339	Frustuna 160:1	Stensättning	Fornlämning	
L1985:3379	Frustuna 232:1	Fyndplats	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1985:3389	Frustuna 159:1	Gravfält	Fornlämning	
L1985:3764	Frustuna 214:1	Husgrund, historisk tid	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1985:3770	Frustuna 89:1	Hög	Fornlämning	
L1985:3708	Frustuna 88:1	Stensättning	Fornlämning	
L1985:7003	Frustuna 40:2	Stensättning	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1985:7165	Frustuna 40:3	Stensättning	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1985:7166	Frustuna 40:1	Fornlämningsliknande lämning	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1985:7293	Frustuna 58:2	Stensättning	Fornlämning	
L1985:7294	Frustuna 58:3	Fornlämningsliknande bildning	Ej kulturhistorisk lämning	
L1985:7359	Frustuna 60:2	Stensättning	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1985:7360	Frustuna 61:1	Gravfält	Fornlämning	
L1985:7759	Frustuna 164:1	Stensättning	Fornlämning	
L1985:7824	Frustuna 165:1	Gravfält	Fornlämning	
L1985:7884	Frustuna 41:1	Stensättning	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319
L1985:7885	Frustuna 42:2	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1985:7905	Frustuna 59:1	Skärvstenshög	Fornlämning	
L1985:7906	Frustuna 60:1	Hög	Fornlämning	
L1985:7953	Frustuna 58:1	Stensättning	Fornlämning	
L1985:7954	Frustuna 59:2	Fornlämningsliknande lämning	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1985:7955	Frustuna 42:3	Röjningsröse	Övrig kulturhistorisk lämning	
L1985:7956	Frustuna 62:2	Stensättning	Fornlämning	
L1985:7957	Frustuna 62:3	Stensättning	Fornlämning	
L1985:8031	Frustuna 59:3	Stensättning	Fornlämning	
L1985:8036	Frustuna 62:1	Stensättning	Fornlämning	
L1985:8127	Frustuna 39:1	Stensättning	Ingen antikvarisk bedömning	Överförd till 1982:7962/Frustuna 319

Figur 5b. Konkordanstabell till karta.

Figur 6. I närområdet har en guldhalsring (SHM 1007) och en fingerring (SHM 4708) påträffats som lösfynd. Både guldhalsringen och fingerringen har sannolikt tillhört personer i samhällets översta skikt. Foto från SHM.

Figur 7. Ett betselbeslag från 1300-talet framkom vid fiske någonstans i Valasjön i slutet på 1800-talet. Foto från SHM.

rerade till Vackerby, beläget direkt söder om utredningsområdet. År 1842 påträffades en guldhalsring (SHM 1007) ”under en större sten i ett åkerdike”. År 1872 inlämnades en guldfingerring med en infattad sten till Statens historiska museum (SHM 4708) (figur 6). Fingerringen är registrerad till Vackerby men i de äldsta nedteckningarna står endast Frustuna socken. Om ringen lagts under Vackerby på grund av någon uppgift som inte framkommer i SHM eller på grund av fyndet av halsringen går inte att utläsa. De två guldfynden dateras båda till romersk järnålder. Fingerringen är av allt att döma tillverkad inom provinsialromerskt område. När liknande fingerringar påträffas i Norden tolkas de vanligtvis som gåvor från romerska ämbetsmän eller militärer till germanska hövdingar. Fingerringar av guld användes som belöning till militärer i den romerska armén. De användes även som gåvor från patron till klient. Romarna överförde gärna patron/klientrelationen på sin utrikespolitik vilket kan förklara de ringar som finns i Skandinavien (Andersson & Herschend 1997). Även halsringen, med päronformigt lås (Andersson 1995) har sitt ursprung i provinsialromerskt område. De äldsta dateringarna på typen är från tidigt 200-tal och de finns sedan kvar in i 300-talet e.Kr. (Stjernquist 1955, Andersson 1995). Gravar på kontinenten med liknande halsringar har genomgående en väldigt hög statusprofil med flera guld och silverföremål. Det är därför inte omöjligt att någon i grannskapet varit enrollerad i de germanska trupperna i den romerska armén, alternativt stridit mot romerska trupper.

Ytterligare ett lösfynd finns från närområdet. Ett vackert medeltida rembeslag i koppar (SHM 9945) påträffades när det fastnat i nätet vid fiske i Valasjön i slutet på 1800-talet (figur 7). Beslaget tillhör hästmunderingen och dateras till 1300-talet. Valasjön ligger direkt väster om utredningsområdet men tyvärr finns inga närmare uppgifter om i vilken del av Valasjön fyndet framkom.

RESULTAT

Kart- och arkivstudie

Under medeltid och historisk tid låg nästan hela utredningsområdet under Södertuna gård, belägen på en halvö en knapp kilometer åt nordost. Den sydvästra delen tillhörde istället Vackerby. Södertuna har belägg från 1366 och hette ursprungligen Wad efter ett vadställe i närheten. Den förste kända ägaren hette Karl Niklisson (eller Nilsson) Färla som är omtalad eftersom han höggs ner i Riddarholmskyrkan av Bo Jonsson Grip 1381. Jonsson Grip övertog därefter Wad och Färlas övriga egendomar. Till Södertuna hörde ett flertal torp. Ett av dessa var torpet Vadbomark (*Wadbomark*) som på en karta över Södertuna från 1714 ligger inom den nordvästra delen av utredningsområdet (figur 8). I den äldsta bevarade husförhörslängden från

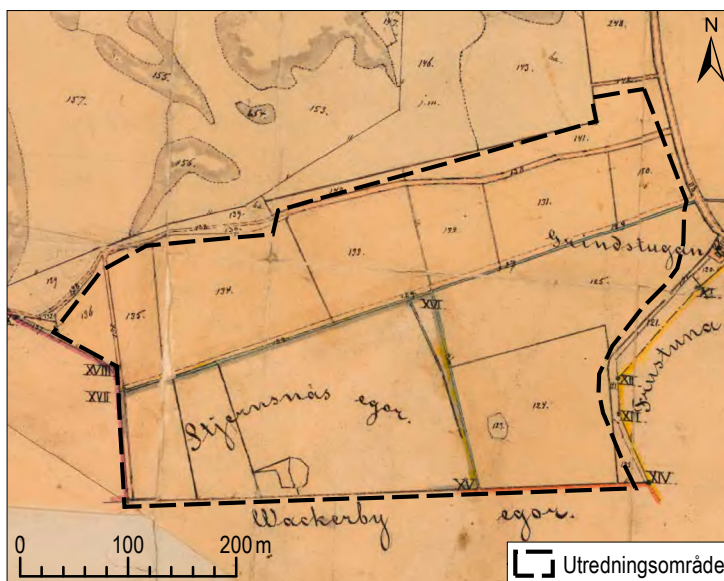
1786–1795 finns torpet upptaget. Redan 1795 uppges dock alla i torpet som avflyttade och i nästa husförhörslängd från 1801 finns inte Vadbomark med. Torpet är inte heller markerat i nästa kartgeneration från 1881 och har sannolikt försvunnit i samband med avflyttningen i slutet på 1700-talet. På kartan är ett område nordost om torpet markerat, vilket går in i utredningsområdet. Tyvärr har det inte varit möjligt att tyda karttexten. I hela slänten norr om utredningsområdet finns bland annat täktgropar men om det är täktverksamheten som markerats på kartan är oklart. Omedelbart utanför utredningsområdets östra begränsning låg ytterligare ett torp, Grindstugan, även det under Södertuna. Grindstugan har funnits åtminstone sen 1808 och var bebott fram till 1950-talet då det revs (hemsida, Bygdebånd, Frustuna hembygdsförening).

Hela den södra delen av utredningsområdet bestod på 1700-talet av åkermark förutom en kil med våtmark, kallad *Stora kismyr ängen* (nr 31), som kom in söderifrån. Den nordöstra delen utgjorde skog. Denna del har uppodlats någon

gång före 1881 eftersom hela utredningsområdet vid denna tidpunkt bestod av åkermark (figur 9). Även idag utgörs hela området av åkermark. Vid slutet på 1800-talet tillhör den sydvästra delen av utredningsområdet Stjärnsnäs, en gård som tidvis ligger under Södertuna. Vattennivån i Valasjön har sänkts någon gång efter 1881.

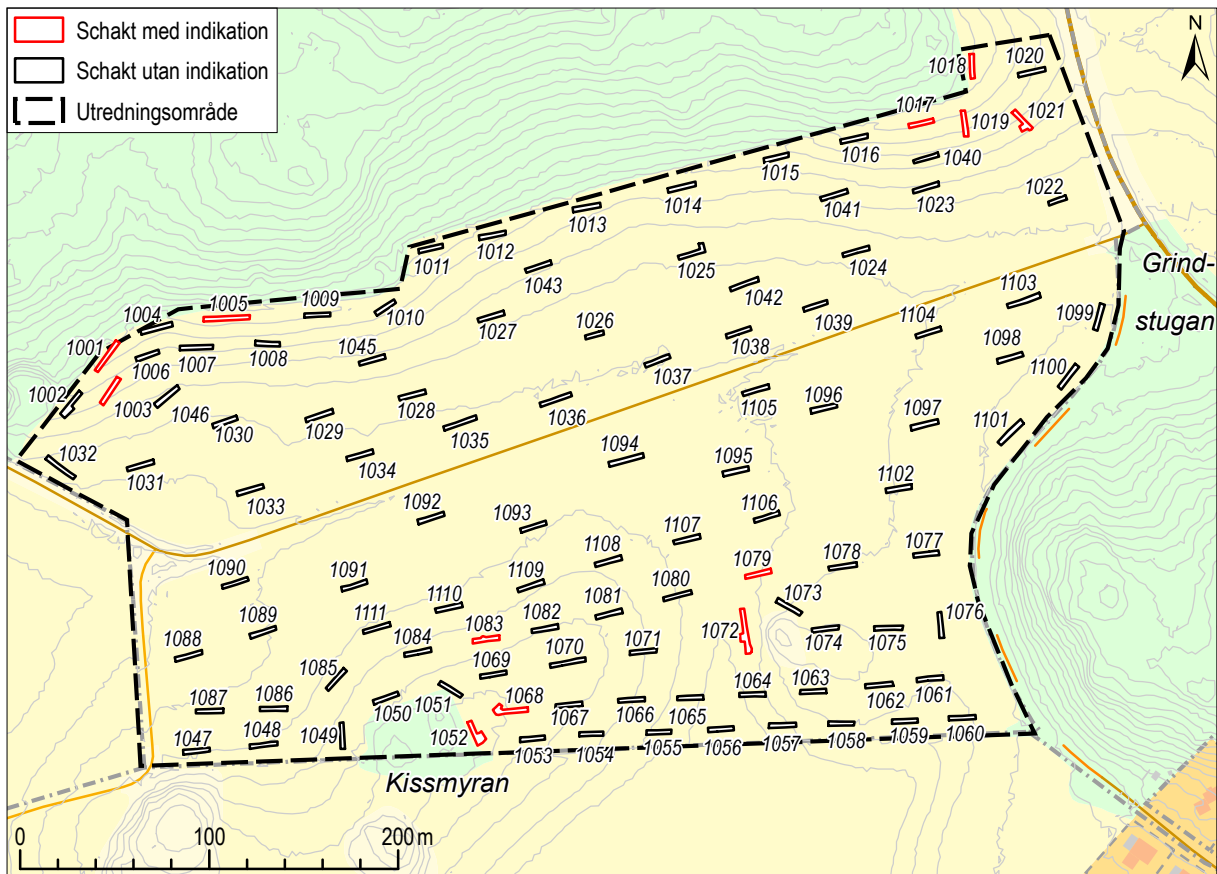

Figur 8. Utredningsområdet mot bakgrund av 1714 års karta över Vad eller Södertuna. Utredningsområdets sydvästra del tillhör Vackerby och visas mot bakgrund av storskifteskartan över Vackerby från 1758. Skala 1:7 000.

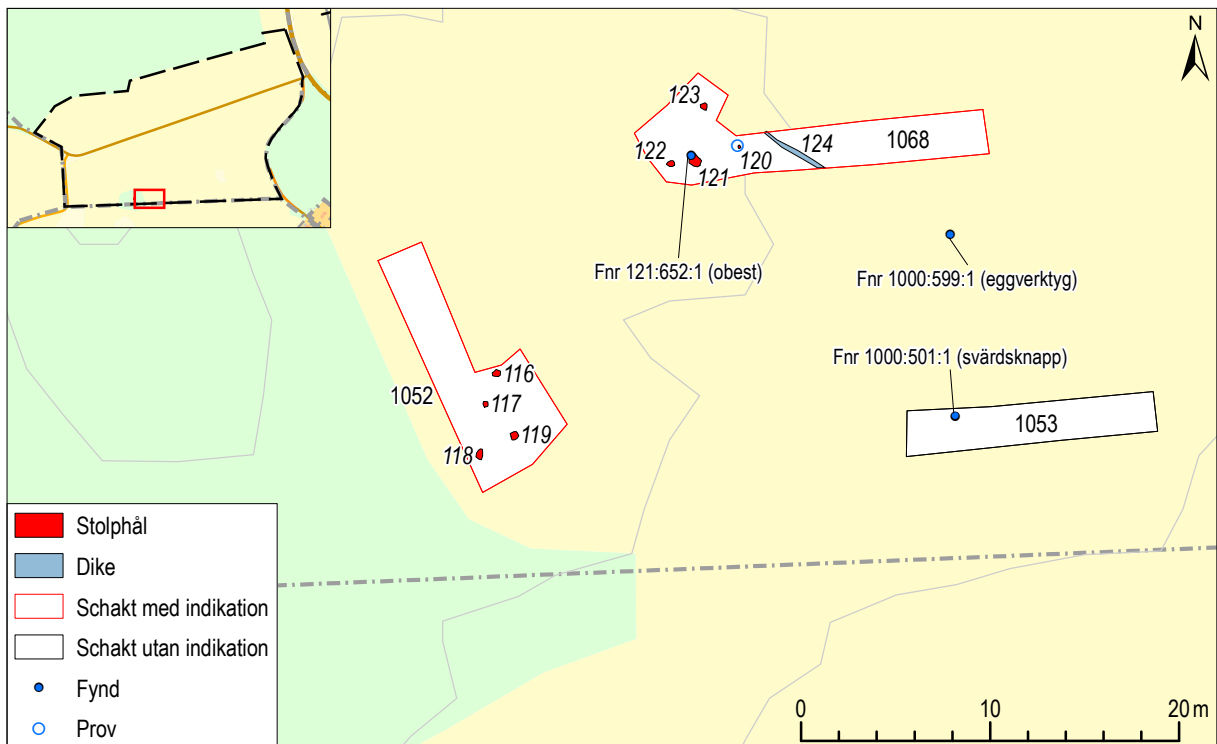

Figur 9. Utredningsområdet mot bakgrund av 1881 års karta över Vad eller Södertuna. Skala 1:7 000.

Figur 2. Utredningsområdet med schakt mot bakgrund av fastighetskartan. Skala 1:4 000.

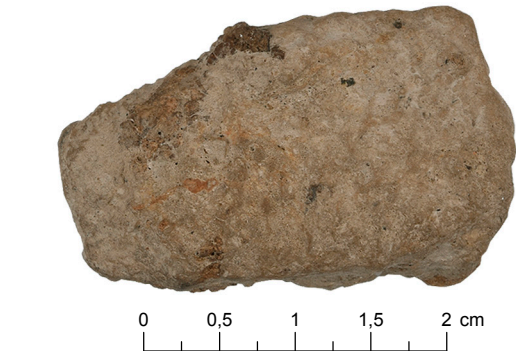
Figur 10. I södra delen av utredningsområdet framkom några stolphål som kan knytas till den järnåldersboplats som ligger något söderut. Mot bakgrund av fastighetskartan. Skala 1:400.

Figur 11. Stolphålen var stenskodda och kunde därför uppfattas trots att de var urlakade och syntes dåligt i leran. Stolphål 117 från sydost.

Figur 13. I anslutning till den kända järnåldersboplatsen i söder framkom stolphål i två av schakten. Stolphål 116–119 i schakt 1052. Foto från söder.

Figur 12. I stolphål 121 framkom ett järnföremål som möjligen är ett mejselhuvud. Skala 2:1.

Figur 14. Vid impedimentet i bildens mitt framkom stolphål i två schakt. Dessa bör knytas till den nyligen undersökta järnåldersboplats som låg på höjden på andra sidan om diket. Foto från öster.

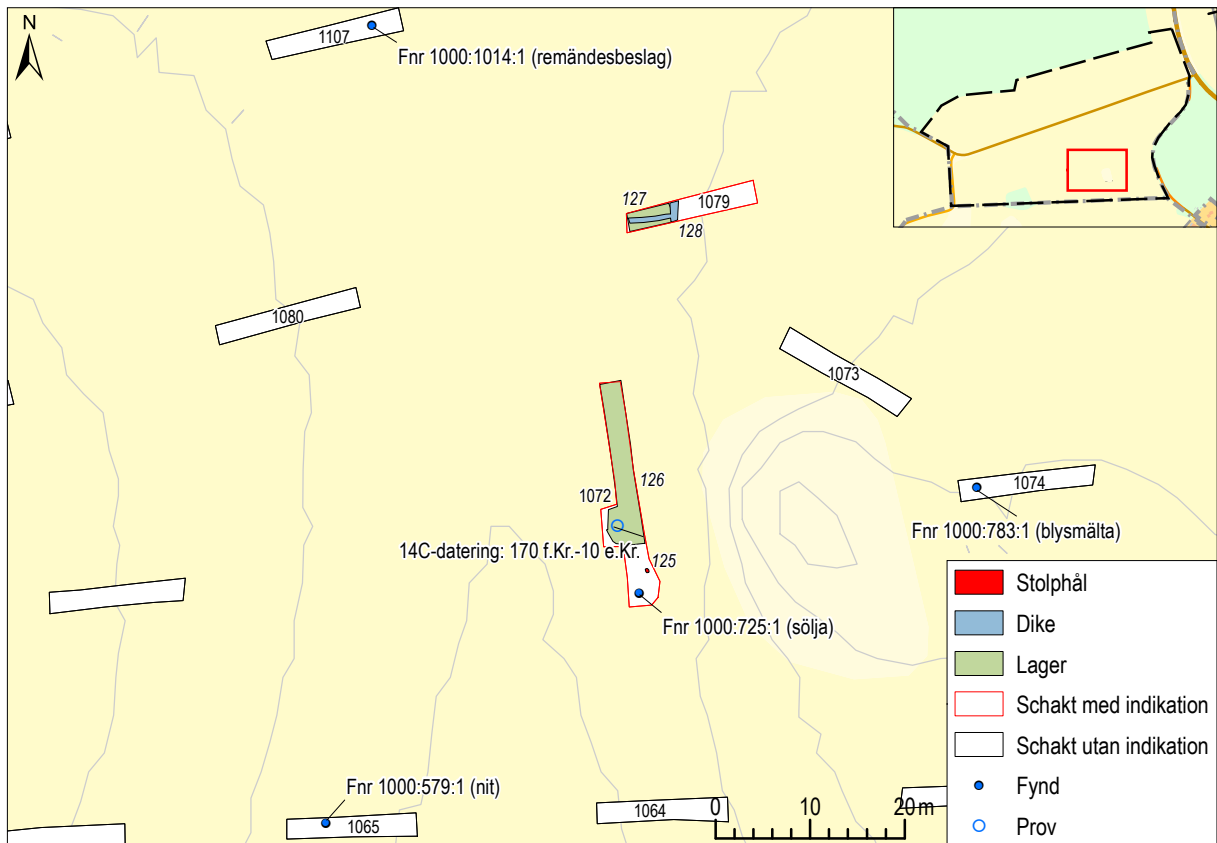
Undersökning

Vid utredningen framkom lämningar i tre områden vilka kan knytas till olika kronologiska perioder (figur 2). Lämningarna i söder kan knytas till den järnåldersboplats som tidigare har konstaterats ligga direkt söder om utredningsområdet. I nordost kan anläggningarna knytas till det intilliggande gravfältet och i nordväst till det historiska brukandet av platsen. I övrigt var ytan utan indikation. I många av schakten centralt inom området fanns vattenavsatta lager och dessa ytor har uppenbarligen varit för blöta för att utnyttja i någon vidare utsträckning.

Det södra området:

I schakt 1052 framkom fyra stolphål (116–119) och i intilliggande schakt 1068 framkom ytterligare fyra stolphål (120–123) och ett dike/ränna (124) (figur 10). Stolphålen var urlakade och syntes dåligt i leran. Alla stolphål utom ett var stenskodda (figur 11). I ett av stolphålen påträffades ett litet järnfö-

remål som möjligen kan vara huvudet till en mejsel (fnr 121:652:1) (figur 12). Lämningarna framkom i ett fint höjdläge i anslutning till ett impediment med en skålgropslokal och i direkt anslutning till järnåldersboplatsen söderut (figur 13, figur 14). Boplatsen fick vid förundersökningen dateringar till flera av järnålderns perioder, från förromersk järnålder till vikingatid, och hade således en bred kronologisk spännvidd (Larsson 2016). Det makrofossila materialet ur rännan 124 analyserades och innehöll sädeskorn och enstaka ogräs. Säden utgjordes av vete, skalkorn och obestämt korn. Ogräsen bestod av svinmålla, måra och pilört som trivs i gödslad och välbearbetad åkerjord. Ogräsen visar även att det har rört sig om vårsädd och ensäde (bilaga 5). I schakt 1083, knappt 40 m norrut, påträffades en tunn kolkoncentration (129) inom en mindre yta. Kolkoncentrationen kan möjligen utgöra en härdbotten men troligare är att den är resterna efter en rotbrand eftersom inget annat, t ex skärersten, förekom.

Figur 15. Vid ett impediment i den sydöstra delen av utredningsområdet framkom ett skärvstenslager (126) och ett stolphål (125). Skala 1:800.

Figur 16. I den sydöstra delen av utredningsområdet framkom ett skärvstensflak (126) (längst bort i bild) samt ett stolphål (125) (vid guldspisen närmare i bild). Möjligen ingår stenarna närmast i bild i ett stenfyllt dike eftersom det där framkom tegel och en sölja men bristen på färgningar gjorde det svårtolkat. Foto från söder.

I schakt 1072 vid ett impediment i sydöstra delen av utredningsområdet påträffades ett skärvstensflak (KL 126) (figur 15). Det var ca 0,1 m tjockt och bestod av sot, kol, skärvig och skörbränd sten samt lite bränd lera. Makrofossilanalysen visade att björk, tall och ek har använts som bränsle vid upphettningen

av stenarna i lagret (bilaga 5). Kol från björk ur lagret ¹⁴C-daterades till tiden kring Kristi födelse, Cal 170 BC–10 AD (bilaga 4). I schaktet framkom även ett troligt stolphål (125) (figur 16). Skärvstenslagret dök även upp i schakt 1079 (KL 127), ca 15 m norr ut, men var där mycket tunnare och innehöll knappt någon skärvsten. Där skars lagret av ett dike (128). Lager 126 framkom direkt nedanför ett impediment med en fin hälla (figur 17). Alla närliggande schakt (förutom 1079) var förvånansvärt tomma och innehöll varken anläggningar eller andra indikationer i form av bränd lera eller kol. I schakt 1072 framkom en sölja. Den påträffades dock i den södra delen av schaktet, tillsammans med tegel, i anslutning till några stenar. Möjligen går där ett stenfyllt dike från historisk tid, men det var inte möjligt att avgöra på grund av att tydliga färgningar saknades i leran.

En svärdsknapp (fnr 1000:501:1) framkom i matjorden inte långt från boplatsslämningarna i sydväst (figur 18). Den tillhör ett Petersens typ H med en triangulär svärdsknapp och saknar övre hjält (Petersen 1919). Det är den vanligaste svärdstypen under vikingatid och förekom från slutet av 700-talet till

Figur 17. I schaktet nedanför hällan på impedimentet framkom ett skärvstenslager (KL 126). Foto från norr.

Figur 18. En svärdsknapp från ett vikingatida H-svärd framkom i matjorden i anslutning till boplatsslämningarna i söder. Foto: Max Jahrehorn, Oxider. Skala 1:1.

Figur 19. Vid detekteringarna framkom ett remändesbeslag i järn. Foto: Max Jahrehorn, Oxider. Skala 1:1.

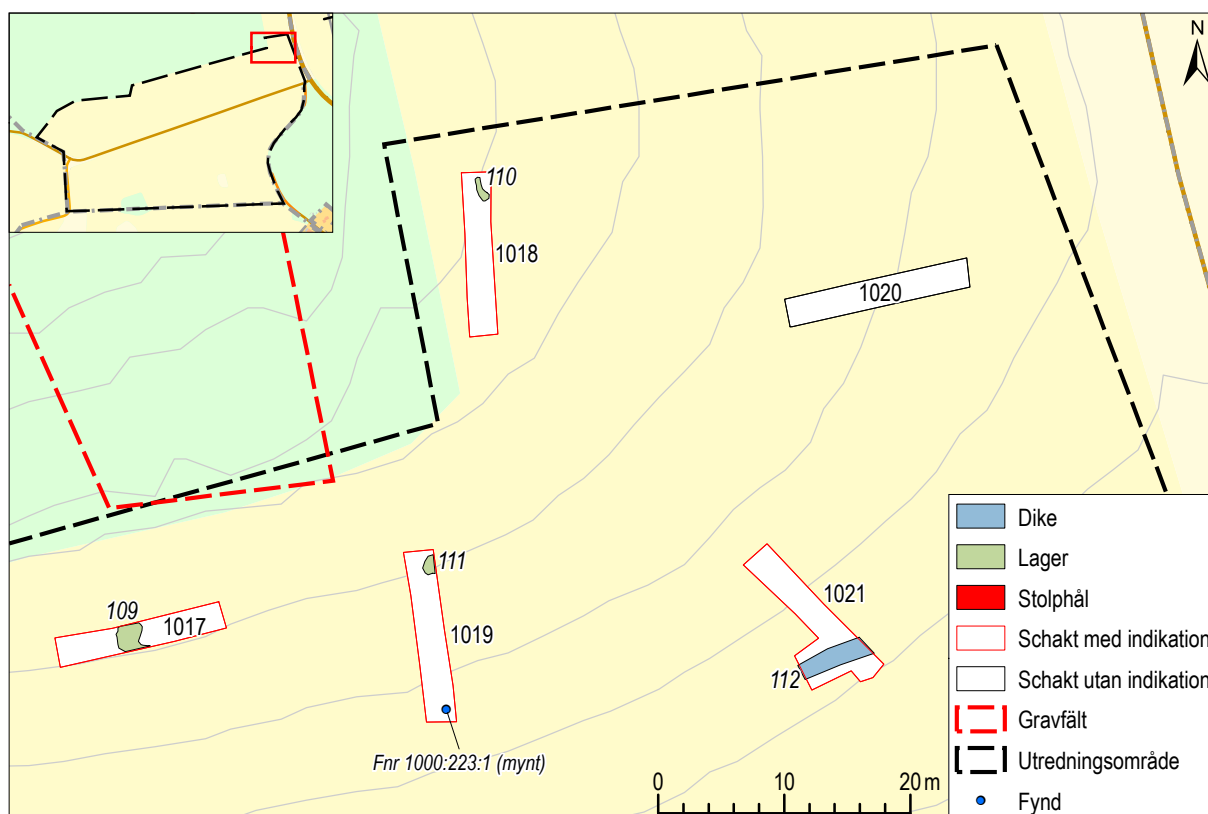
900-talets mitt (Androshchuk 2014:169ff). Spår av koppar visar att svärdsknappen varit förkopprad. I närheten framkom också ett remändesbeslag (fnr 1000:1014:1) (figur 19). Därtill framkom ett antal jordbruksredskap inom den södra delen av utredningsområdet. Ett av dessa var en liten skaftlappsbill till ett årder (fnr 1000:1013:1) (figur 20). Den är knappt 12 cm lång, jämnt avsmalnande och har sannolikt suttit på spetsen av en träbill (Myrdal 1996:45). Järnbillen slog igenom i Skandinavien vid mitten av första årtusendet. Under järnålder fram till medeltid dominerade billar med skaftlappar och järnålderns billar var genomgående små om man jämför med billar från historisk tid vilka är uppåt 30 cm långa (Myrdal 1996:49). Även tre spetsar till liar eller skärar och ett par föremål som kan utgöra mejslar påträffades (bilaga 1). En liten bit förhistorisk keramik av yngre bronsålder/äldre järnålderstyp framkom i matjorden i schakt 1111 (figur 21).

Figur 20. En liten bill till ett årder framkom inom utredningsområdets södra del. Foto: Max Jahrehorn, Oxider. Skala 1:1.

Figur 21. En liten bit förhistorisk keramik av yngre bronsålder-äldre järnålderstyp framkom. Skala 2:1.

Figur 22. I anslutning till gravfältet i nordost framkom några små lagerrester samt ett dike som tillhör den väg som går över området på 1881 års karta. Skala 1:600.

Det nordöstra området

Längst i nordost invid gravfältet (L1985:7360) framkom några lagerrester (KL 109–111) (figur 22). Lagerresterna var små, tunna och homogena. De bestod huvudsakligen av svartnad torv med kol och var fyndlösa (figur 23). Lagren är svårbedömda men enligt makrofossilanalysen har de en struktur som överensstämmer med odlingsjord. De kan utgöra överplöjda kolluvier där torven är rester efter gödsling med torv (bilaga 5). I schakt 1021 framkom ett dike som tillhör den väg som gick över området och är synlig på 1881 års karta.

Det nordvästra området

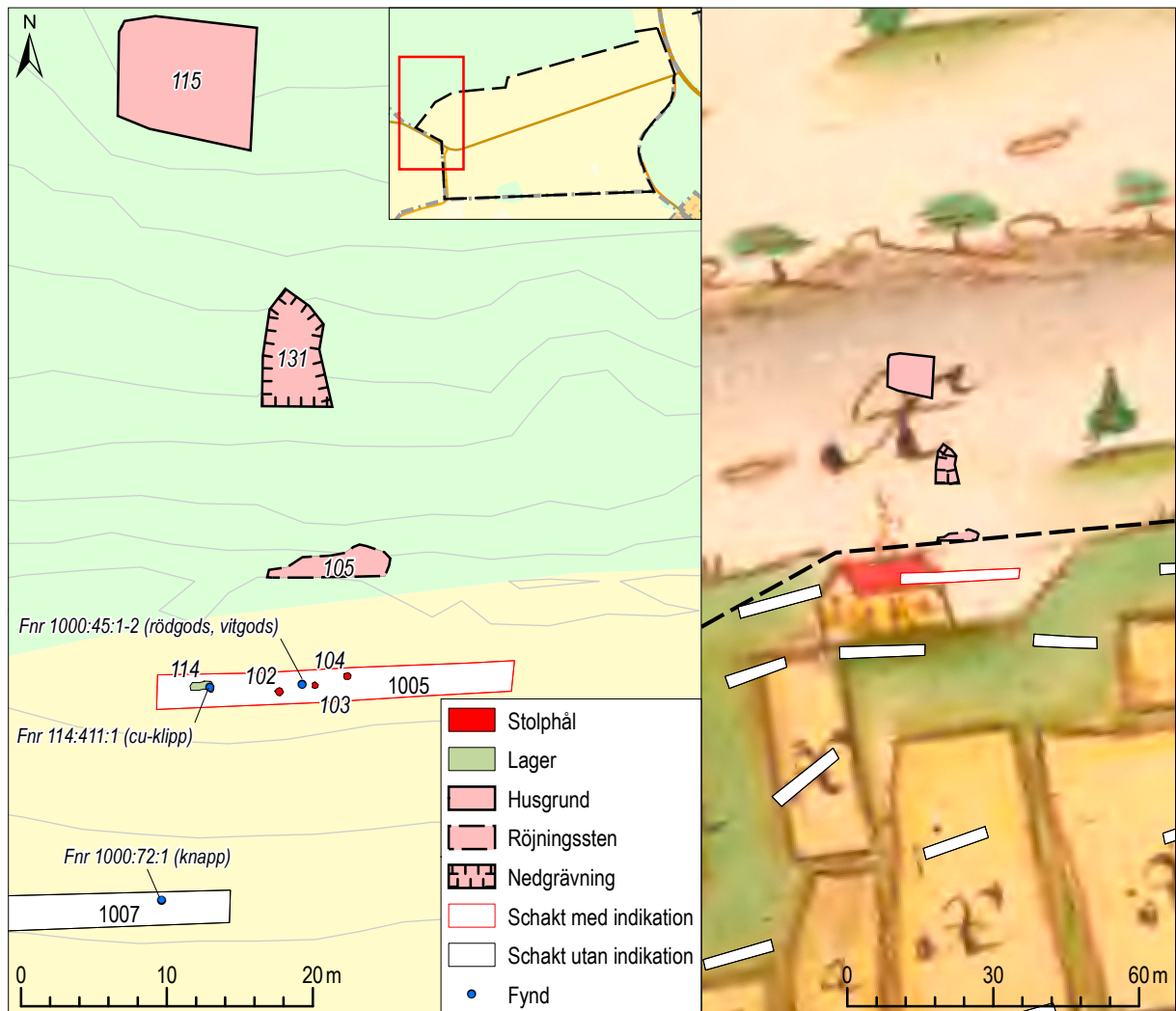
I nordväst framkom ett fåtal lämningar som möjligen härrör från torpet Wadbomark som legat på platsen under 1700-talet (figur 24). I schakt 1005 framkom tre stenskodda stolphål på rad, av samma typ och storlek (102–104). Alla var 0,45 m i diameter och hade en blek och urlakad fyllning (figur 25). I den västra delen av schaktet fanns en mindre lagerrest (KL 114). I lagret framkom kolbitar och bränd lera och ett litet ihopböjt klipp i cu-leg (fnr 114:441:1). Mellan stolphålen framkom två bitar keramik vilka har bedömts av Mathias Bäck på Ar-

Figur 23. KL 109 i schakt 1017. Foto från öster.

keologerna/SHM. Den ena var en grönglaserad bit vitgods med datering till 1700–1850 vilken möjligen kan knytas till torpet (fnr 1000:45:2). Den andra var en bit rödgods från tiden kring sekelskiftet 1900 (fnr 1000:45:1) (figur 26). I backen norr om lämningarna fanns en stor hög med röjningssten som möjligen kan utgöra spår efter borttagna syllar (105). Längre upp i sluttningen, utanför utredningsområdet, låg en byggnadslämning (115) samt en avlång nedgrävning (131) som möjligen har utgjort en enkel potatiskällare. Båda lämningarna är dock belamrade med avverkad sly, och därmed svårbedömda, men bör tillhöra samma torplämning.

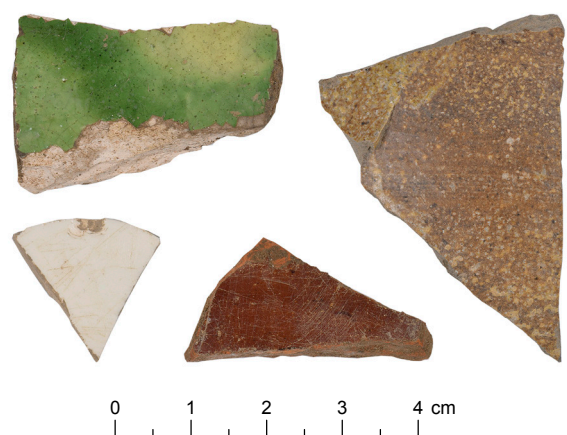

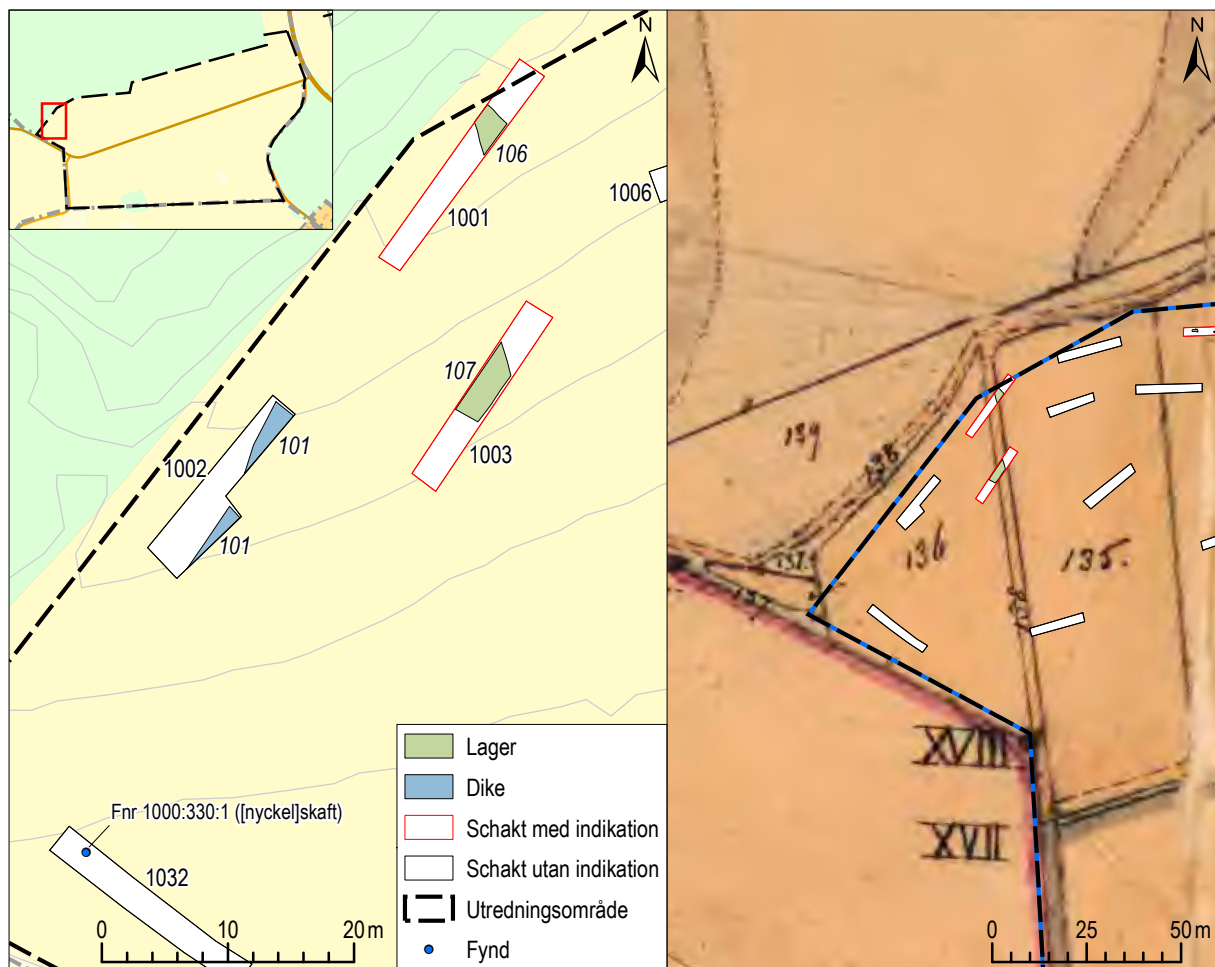
Figur 24. I nordväst framkom tre stolphål och en liten lagerrest från det torp som legat på platsen under 1700-talet. Skala 1:500 och 1:1 500.

Figur 25. Tre stolphål på rad framkom där torpet Wadbomark en gång låg. Stolphålen var urlakade och syntes dåligt. Foto från söder.

Figur 26. Några bitar sen keramik framkom vid utredningen. Övan till vänster grönglaserat vitgoods (fnr 1000:45:2), till höger en bit stengods (fnr 1000:321:1), nedan till vänster flintgoods (1000:157:1), och i mitten rödgoods (fnr 1000:45:1). Skala 1:1.

Figur 27. I två av schakten framkom ett grusigt lager (106, 107). Dessa sammanfaller med en åkerväg på 1881 års karta. I intilliggande schakt framkom ett modernt dike. Skala 1:600 och 1:2000.

Något längre västerut påträffades ett grusigt lager (KL 106, 107) i två schakt. Dessa sammanfaller med en åkerväg på 1881 års karta (figur 27). Vägen är också synlig genom ett dike (112) i schakt 1021 längst i öster (figur 22 ovan) samt genom de fynd från 1800-tal och framåt som påträffades längs vägsträckningen. Det rör sig om bland annat mynt från tidigt 1800-tal, flintgods, en blyplomb och en uniformsknapp.

I ett av schakten i närheten av gravfältet i nordväst framkom ett skaft till en nyckel eller liknande (fnr 1000:330:1) (figur 28). Skaftet är i brons och dateras till vikingatiden. Paralleller finns bland annat på Birka i kvinnograven grav 526 (Arbman 1940:taf. 275) med datering till mitten av 800-talet (Lindqvist 1926:313f). Ett litet silverbleck (fnr 1000:321:2) framkom något österut (figur 29). I samma område framkom även en tung järnhacka, eller bill, med ett litet försänkt skafthål (fnr 1000:366:1) (figur 30) samt en knapp (fnr 1000:72:1).

Figur 28. Ett skaft till en vikingatida nyckel eller liknande framkom i matjorden i närheten av gravfältet. Foto: Max Jahrehorn, Oxider. Skala 2:1.

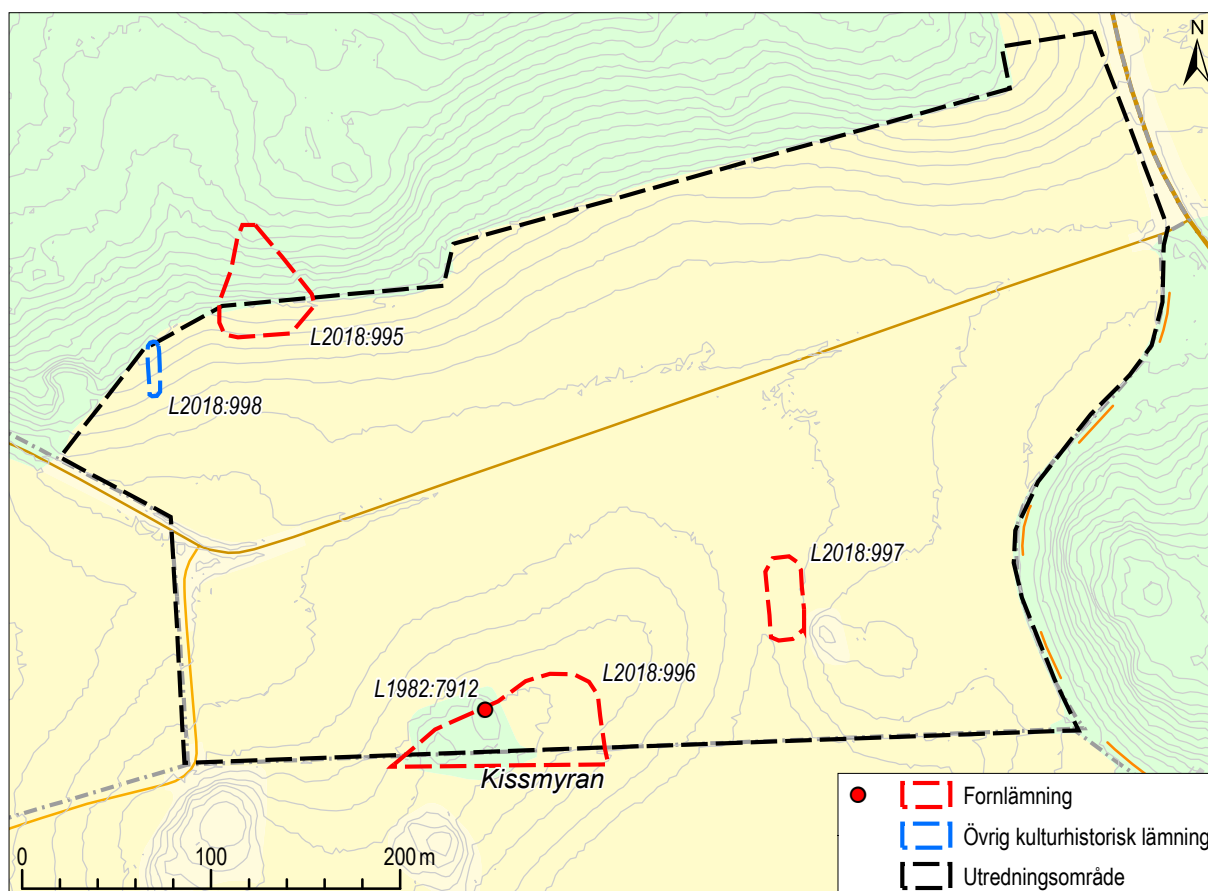
Figur 29. Ett litet silverbleck framkom vid detekteringarna inom den norra ytan. Foto: Max Jahrehorn, Oxider. Skala 2:1.

Figur 30. En rejäl hacka eller bill med litet skafthål påträffades i matjorden vid metalldetekteringen. Skala 1:1.

AVSLUTNING

Figur 31. Torpets och boplatslämningarna har registrerats som 2018:995, 2018:996 och 2018:997 i Kulturmiljöregistret. Vägen har registrerats som kulturhistorisk lämning 2018:998.

Vid utredningen framkom lämningar i tre områden (figur 31). Boplatslämningarna i sydväst kan knytas till den nyligen undersökta järnåldersboplats (L1982:7942/Frustuna RAÅ 309) som låg omedelbart söder om utredningsområdet. Eftersom denna är undersökt och borttagen har nu påträffade stolphål registrerats i Kulturmiljöregistret som boplatsområde under lämningsnummer L2018:996. I sydost framkom ett skärvstenslager och ett stolphål som har registrerats som boplats L2018:997 i Kulturmiljöregistret. Lagret fick en datering till tiden kring Kristi födelse. I nordost framkom tre små, tunna lagerrester med torvinblandning i anslutning till gravfältet. Dessa tolkas utifrån makrofossilanalysen som odlingsjord som har gödslats med torv. Lagerresterna har inte registrerats i Kulturmiljöregistret.

I nordväst framkom tre stolphål och en kulturlagerrest på platsen för torpet Vadbomark som har belegg från 1700-talet. Lämningarna har, tillsammans

Lämningsnr	Typ	Antikvarisk bedömning
L1982:7912	Hällristning	Fornlämning
2018:995	Lägenhetsbebyggelse (torp)	Fornlämning
2018:996	Boplatsområde	Fornlämning
2018:997	Boplats	Fornlämning
2018:998	Färdväg	Övrig kulturhistorisk lämning

Figur 32. Tabell över utredningsresultatet.

med kvarliggande synliga lämningar i slutningen utanför utredningsområdet, registrerats i Kulturmiljöregistret som lägenhetsbebyggelse (torp) med lämningsnummer L2018:995. Utbredningen har delvis bestämts utifrån 1714 års karta. Den åkerväg som löper över området på 1881 års karta har registrerats som övrig kulturhistorisk lämning L2018:998. I övrigt var ytan utan indikation. I många av schakten centralt inom området fanns vattenavsatta lager och dessa ytor har uppenbarligen varit för blöta för att ha utnyttjats i någon vidare utsträckning.

REFERENSER

ANDERSSON, K. 1995. *Romartida guldsmede i Norden 3. Övriga smycken, teknisk analys och verkstadsgrupper*. Societas Archaeologica Upsaliensis.

ANDERSSON, K. & HERSCHEND, F. 1997. *Germanerna och Rom*. Occasional papers in archaeology 13. Uppsala

ANDROSHCHUK, F. 2014. *Viking swords. Swords and social aspects of weaponry in Viking Age societies*. Stockholm.

ARBMAN, H. 1940. *Birka: Untersuchungen und Studien. 1, Die Gräber*. Tafeln. Stockholm.

BROSTRÖM, S-G & IHRESTAM, K. 2015. Hällristningar inom ett område vid Vackerby, Frustuna socken, Södermanland. Botark rapport 2015-21. I: Hjulström, B. 2015. *Vackerby, Frustuna socken, Gnesta, Södermanlands län*. Rapporter från Arkeologikon-sult 2015:2943.

HJULSTRÖM, B. 2015. *Vackerby, Frustuna socken, Gnesta, Södermanlands län*. Rapporter från Arkeologikon-sult 2015:2943.

LARSSON, E. 2016. *Förundersökning av boplats från järnålder i Vackerby, Gnesta kommun*. Rapporter från Arkeologikon-sult 2016:2990.

LINDQVIST, S. 1926. Birkamynten. *Fornvännen* 21, 1926.

MYRDAL, J. 1996. Jordbruksredskap av järn före år 1000. I: Perlinge, A (red.). *Landbon, ladan och lagen och hägnaderna, arbetstiden och bygdelaget samt ytterligare 20 agrarhistoriska artiklar*. Kungliga skogs- och lantbruksakademien. Stockholm.

PETERSEN, J. 1919. *De norske vikingesverd. En typologisk-kronologisk studie over vikingetidens vaaben*. Kristiania.

STJERNQUIST, B. 1955. *Simris. On cultural connections of Scania in the Roman iron age*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4o, 2. Lund.

Kartmaterial

VAD ELLER SÖDERTUNA 1714
Frustuna socken, Södermanlands län
Lantmäteristyrelsens arkiv: C20-601
Geometrisk avmätning
Lantmätare: Anders i Mörn

VACKERBY ELLRE STJÄRNSÄNG 1758
Frustuna socken, Södermanlands län
Lantmäteristyrelsens arkiv: C20-59:2
Storskifte
Lantmätare: Anders Forssman

VAD ELLER SÖDERTUNA 1881
Gnesta, Södermanland
Lantmäterimyndighetens arkiv: 04-fru-138
Ägomätning, övrigt
Förättningsman: okänd

Otryckta källor

HEMSIDA BYGDEBAND, Frustuna hembygdsförening
Grindstugan: <http://www.bygdeband.se/plats/2396799/sverige/sodermanlands-lan/gnesta/frustuna/sodertuna-grindstuga/> (2018-11-23)

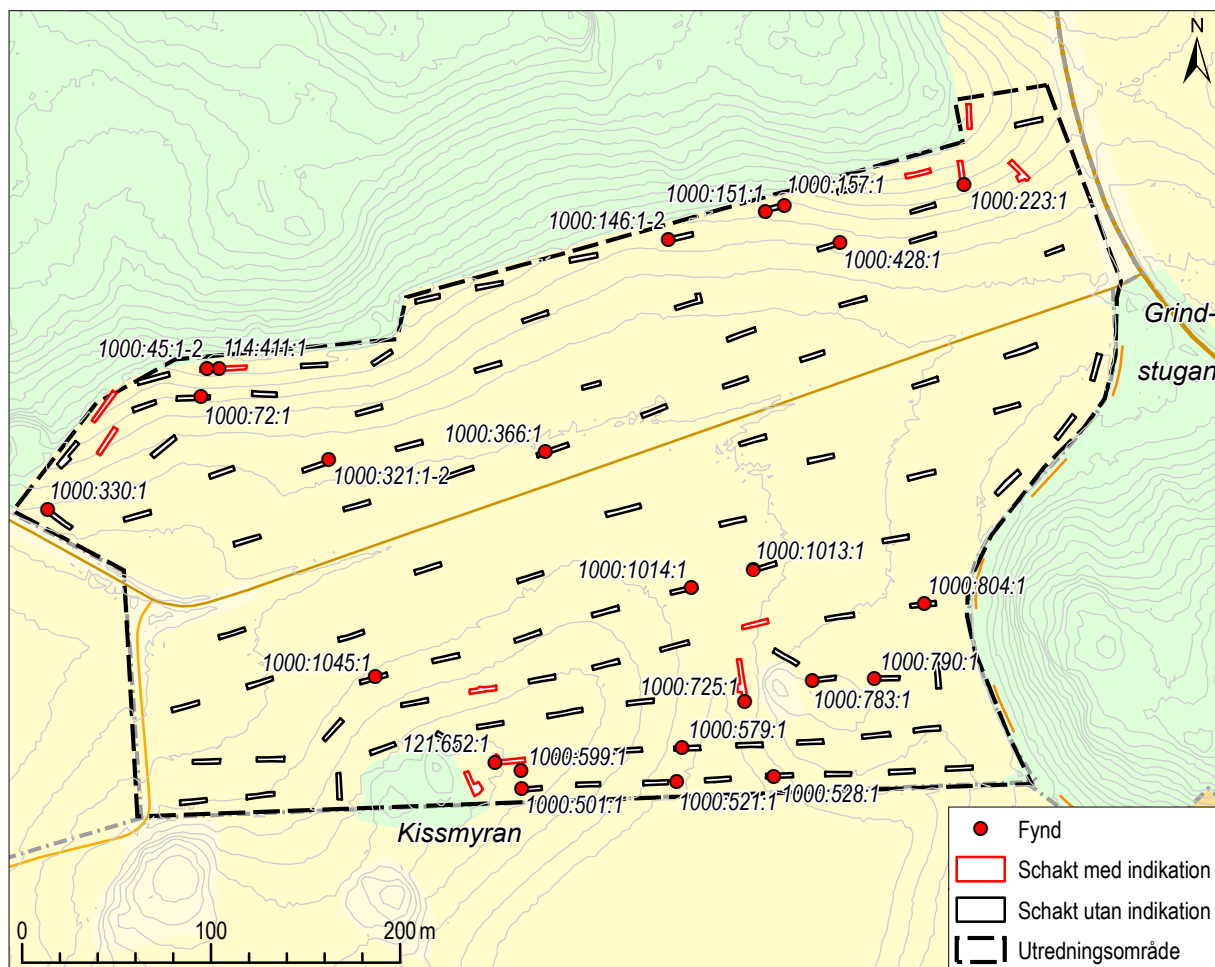
RIKSARKIVET, Husförhörlängd Frustuna socken 1786–1795 SE/ULA/10283/A I/1 sid. 19

ADMINISTRATIVA OCH TEKNISKA UPPGIFTER

Länsstyrelsens diarienummer:	431-3107-2018
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2018-09-20
Uppdragsnr:	201801355
Arkeologikonsults projektnr:	3219
Beställare:	Kanfast AB
Typ av undersökning:	Arkeologisk utredning
Utförandetid fältarbete:	2018-11-02 – 2018-11-13
Län:	Södermanlands län
Landskap:	Södermanland
Kommun:	Gnesta
Socken:	Frustuna
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Projektledare:	Marta Lindeberg
Fältarkeologer:	Marta Lindeberg och Hampus Norrgren
Rapportansvarig:	Marta Lindeberg
Planer och layout:	Samuel Björklund
Kvalitetsgranskning:	Anders Bornfalk Back
Keramikanalys:	Mathias Bäck, Arkeologerna/SHM
Konservering:	Oxider AB
Fynd:	Fynden förvaras hos Arkeologikonsult i avvaktan på fyndfördelning.

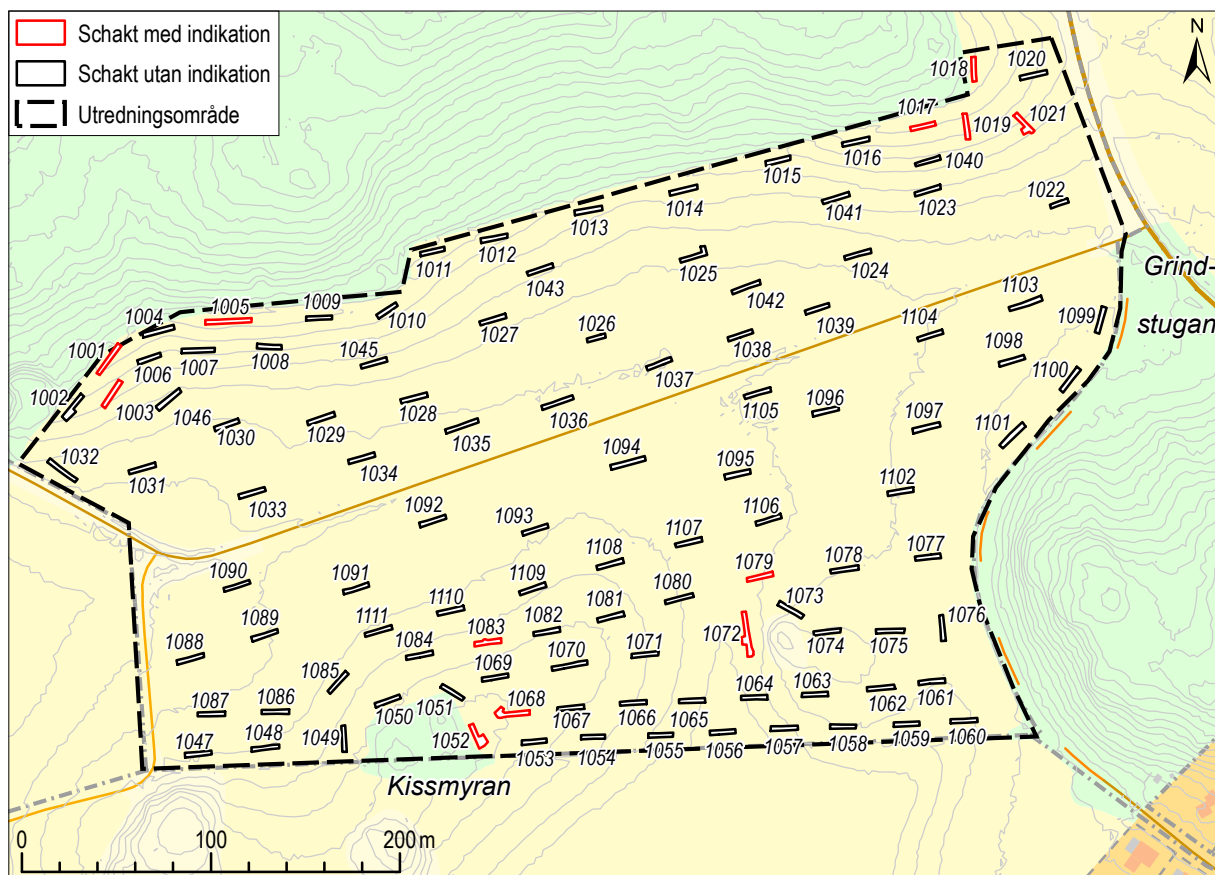
BILAGA 1. FYNDTABELL

Bilaga 1. Fyndtabell, forts.

Fyndnr	Objekt	Vikt	Antal	Material	Beskrivning	Gallrad
114:411:1	Klipp	2,7	1	Cu-leg	Omböjdt bandformigt klipp.	x
121:652:1	Obestämd	21,6	1	Järn	Obestämt järnföremål. Mejselhuvud?	x
1000:45:1	Kärl	4,3	1	Keramik	Brunglaserat rödgods, kring 1900.	x
1000:45:2	Kärl	6,9	1	Keramik	Vitgods med grön glasyr på utsidan och gul på insidan. 1700-1850.	
1000:72:1	Knapp	1,4	1	Cu-leg	Del av knapp av sfärisk typ med kvarsittande ögla	x
1000:146:1	Kniv	14,9	1	järn	Liten järnkniv	x
1000:146:2	Knapp	2,2	1		Uniformsknapp, första halvan av 1800-tal.	x
1000:151:1	Mynt	2,6	1	Koppar	Blankslitet och obestämbart men av samma storlek och material som 1000:223:1 och därmed sannolikt av samma typ.	x
1000:157:1	Kärl	1,2	1	Keramik	Flintgods, tidigt 1900-tal	x
1000:223:1	Mynt	6	1	Koppar	1/4 skilling, ca 1815-1820	x
1000:321:1	Kärl	9	1	Keramik	Stengods. Svår bit, märkligt gods, 1500-1800. Mineralvattenflaska sent 1700-tal?	x
1000:321:2	Bleck	1,2	1	Silver	Litet avlångt, med läpp längs med långsidorna.	
1000:330:1	Skaft	2,5	1	brons	Del av skaftet till en nyckel el liknande. Vikingatid.	
1000:366:1	Jordbruksredskap	1084,2	1	järn	Bill eller hacka med litet försänkt hål.	x
1000:428:1	Plomb	2,8	1	bly	Utan stämpel	x
1000:501:1	Svärdsknapp	63,5	1	Järn, Koppar	Petersens typ H, vikingatid. Spår efter förkoppling.	
1000:521:1	Mejsel	32,5	1	järn	Litet huvud till mejsel.	x
1000:528:1	Eggverktyg	44,8	1	järn	Böjd spets till skära, lie eller liknande.	
1000:579:1	Nit	17,2	1	järn	Båtbit?	x
1000:599:1	Eggverktyg	23,9	1	järn	Böjd spets till skära eller lie.	x
1000:725:1	Sölja	44,5	1	järn	Kvadratisk sölja med kvarsittande torne.	x
1000:783:1	Smälta	7,2	1	Bly	Liten blysmälta.	x
1000:790:1	Plomb	11,3	1	Bly	Blyplomb med ett E (versal) med en krona över.	x
1000:804:1	Eggverktyg	44	1	järn	Böjd spets till skära eller lie.	x
1000:1013:1	Bill	73,4	1	järn	Liten bill med platt undersida och holk.	
1000:1014:1	Remändesbeslag	38,6	1	Järn	Avlångt beslag som avslutas i rundad spets. Med ett el möjligen två rektangulära nithål.	
1000:1045:1	Kärl	1,6	1	Keramik	Förhistorisk keramik, yngre brå-äldre jäättyp, chamottemagrad och möjligen också magrad med någon bergart.	

BILAGA 2. SCHAKTBESKRIVNING

Schakt nr	Mått i m	Beskrivning
1001	19,3 x 1,95	Matjord 0,3 m. I N delen schaktet KL 106 (väg). I botten ljus lera, förutom i S där det är ljus silt.
1002	15,9 x 2,3-3,2	Matjord 0,3 m. I Ö delen av schaktet ett agrart dike (101) i NO-SV riktning, kring delar av diket har vatten blivit stående. I botten ljus silt.
1003	16,7 x 2,5	Matjord 0,3 m. Centralt i schaktet KL 107 (väg). I botten ljus lera med enstaka stänk av bränd lera. Tegel.
1004	17 x 2,5	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera med enstaka stänk av kol. Tegel.
1005	24,5 x 2,5	Matjord 0,25-0,3 m. Centralt i schaktet tre stolphål (102-104) i en VSV-ONO rad. I V en mindre lagerrest (114). I botten i V ljus lera, i O sand. Enstaka stenar längs med N schaktkanten men de ligger spritt och bildar ingen konstruktion. Fynd av två bitar keramik i matjorden. Tegel.
1006	12,8 x 2,4	Matjord 0,2-0,25 m. I botten ljusbrun lera med enstaka stänk av kol. Tegel.
1007	17,5 x 2,4	Matjord 0,2-0,25 m. I botten ljusbrun lera i V, silt i O. Fynd av knapp.
1008	13 x 2,6	Matjord 0,25-0,3 m. I botten ljusbrun lera med inslag av småsten. Fynd av nit.
1009	13,8 x 2,3	Matjord 0,2-0,25 m. I botten i V sand, i O ljusbrun lera.
1010	12 x 2,3	Matjord 0,3 m. I V änden ett dike (108) med brungrå matjord. I botten ljus, fin sand samt hjulspår (sann recenta).
1011	13,4 x 2,3	Matjord 0,3 m. I botten mörk lera. Tegel.
1012	14,4 x 2,5	Matjord 0,25-0,3 m. I botten ljusbrun lera. Tegel, spik.
1013	14,6 x 2,5	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera med småsten, kolfnyk och en bit tegel.
1014	15,3 x 2,5	Matjord 0,25 m. I botten ljusbrun lera med lite småsten. Fynd av knapp.
1015	13,5 x 2,6	Matjord 0,2 m. I botten ljusbrun lera med småsten, kolstänk och tegel. Fynd av mynt, kniv.
1016	14,8 x 2,15	Matjord 0,25 m. I botten ljus, fin sand samt ett stråk med moränsten och -grus.
1017	13,5 x 2,3	Matjord 0,3 m. Centralt i schaktet KL 109. I botten ljus silt.

Bilaga 2. Schaktbeskrivning, forts.

Schaktnr	Mått i m	Beskrivning
1018	13 x 2,3	Matjord 0,3 m. I N KL 110. I botten ljus silt.
1019	13,8 x 2,4	Matjord 0,2 m. I N KL 111. I botten ljus silt. Fynd av mynt.
1020	14,8 x 2,4	Matjord 0,3-0,4 m. I botten ljusbrun lera med enstaka småstenar och stänk av bränd lera.
1021	13,7 x 2,2-5,5	Matjord 0,25-0,35 m. Dike 112 i S. I botten ljus silt med järnutfällningar.
1022	10 x 2,15	Matjord 0,4 m. I botten ljus siltig lera.
1023	14,2 x 2,15	Matjord 0,3-0,35 m. I botten ljusbrun lera med något stänk av bränd lera.
1024	14,6 x 2,2	Matjord 0,4 m. I botten ljusbrun lera med inslag av grus och småsten. Något stänk av bränd lera.
1025	14,6 x 2,1-5	Matjord 0,45 m. I O en delvis bortsprängd sten. I botten ljusbrun lera.
1026	10,1 x 2,3	Matjord 0,45-0,55 m. I botten ljusbrun lera.
1027	14,4 x 2,5	Matjord 0,4 m. I botten ljusbrun lera.
1028	14,5 x 2,4	Matjord 0,4 m. I botten ljusbrun lera.
1029	15,1 x 2,3	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera. Fynd av stengods, recent glas, tegel.
1030	13,6 x 2,4	Matjord 0,35 m. I botten ljusbrun lera med enstaka småstenar. Ett par stänk av bränd lera.
1031	14,6 x 2,3	Matjord 0,35 m. I botten ljusbrun lera med enstaka småstenar.
1032	18,2 x 2,5	Matjord 0,3-0,35 m. I botten ljus lera. Fynd av del av vikingatida nyckel. Tegel, spik.
1033	14,4 x 2,4	Matjord 0,2-0,3 m. I botten ljus lera. Tegel.
1034	14,5 x 2,2	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera.
1035	18,2 x 2,3	Matjord 0,3-0,35 m. I botten ljusbrun lera. Tegel.
1036	17,4 x 2,4	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera. Fynd av hacka. Tegel.
1037	14 x 2,4	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera.
1038	13,6 x 2,2	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera.
1039	13,2 x 2,3	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera med småsten.
1040	13,7 x 2	Matjord 0,3-0,35 m. I botten ljusbrun lera förutom i schaktets mitt där det var siltig lera.
1041	14,7 x 2,2	Matjord 0,4 m. I botten ljus lera.
1042	15,8 x 2,4	Matjord 0,45 m. I botten brun lera. Tegel.
1043	14,2 x 2,25	Matjord 0,3-0,35 m. I botten brun lera. Tegel, söm, spik.
1044		Fel i nummerserien
1045	14,3 x 2,4	Matjord 0,5 m. I botten mörk lera. Tegel.
1046	15,5 x 2,7	Matjord 0,5 m. Centralt i schaktet ett vattenavsatt lager i en naturlig sänka. Inget kol, bränd lera etc i detta. I botten ljusbrun lera. Tegel.
1047	14,2 x 2,5	Matjord 0,3 m. I botten flammig gul lera.
1048	14,5 x 2,4	Matjord 0,3 m. I botten brun lera.
1049	14 x 2,6	Matjord 0,25-0,35 m. I botten mörk lera, ljusare i N.
1050	14 x 2,5	Matjord 0,25 m. I botten ljusbrun lera.
1051	13,8 x 2,3	Matjord 0,25 m. I botten ljusbrun lera. Någon bit tegel och någon bit bränd lera.
1052	13,4 x 2,6-5,7	Matjord 0,25 m. I schaktets S del 4 stolphål (116-119). I N ett stenlyft (ej inmätt). I botten i N ljus silt, i S ljusbrun lera.
1053	13,5 x 2,4	Matjord 0,25-0,3 m. I botten brun lera. Fynd av svärdsknapp.
1054	12,7 x 2,1	Matjord 0,25 m. I botten brun lera. Tegel.
1055	13 x 2,25	Matjord 0,25 m. I botten mörk lera med litet inslag av skörbränd sten. Vattenavsatt längst i O. Någon bit bränd lera och tegel.
1056	13,5 x 2,4	Matjord 0,3 m. I botten vattenavsatt flammig lera. Tegel.
1057	14,5 x 2,5	Matjord 0,25 m. I botten i V ljusbrun lera, i N vattenavsatt. Någon bit bränd lera.
1058	13,5 x 2,3	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera med enstaka kolstänk. Tegel.
1059	13,6 x 2,4	Matjord 0,25-0,3 m. I botten ljusbrun lera.
1060	14,2 x 2,35	Matjord 0,25-0,3 m. I botten ljusbrun lera med enstaka kolstänk.
1061	14 x 2,2	Matjord 0,25 m. I botten ljusbrun lera med enstaka kolstänk, bränd lera och några skörbrända stenar.

Bilaga 2. Schaktbeskrivning, forts.

Schaktnr	Mått i m	Beskrivning
1062	15 x 2,2	Matjord 0,25 m. I botten brungrå lera.
1063	14 x 2,15	Matjord 0,2-0,3 m. I botten ljus silt.
1064	14 x 2,2	Matjord 0,3-0,5 m. I botten ljusbrun lera.
1065	13,75 x 2,1	Matjord 0,3-0,4 m. I botten ljusbrun lera med några kolstänk, vattenavsatt i O.
1066	14,1 xx 2	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera med enstaka kolstänk och någon bit bränd lera.
1067	14,5 x 2,1	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lerig silt.
1068	17,8 x 2,4-5,7	Matjord 0,3 m. I V fyra stolphål (120-123). Centralt i schaktet ett dike (124). I botten ljusbrun lerig silt. Fynd av järnföremål i BS 121.
1069	14 x 2,25	Matjord 0,3-0,4 m. I botten brun lera.
1070	18,8 x 2,25	Matjord 0,3-0,4 m. I botten ljusbrun lera.
1071	14,5 x 2,25	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera.
1072	24 x 2,15-4,6	Matjord 0,3-0,4 m. I S stolphål 125. I denna del låg också flera stenar. Det ligger tegel bland stenarna och en sölja i järn påträffades. Möjligen utgör det ett stenfyllt dike (alt stenskodda stolphål?) men det är oklart eftersom inga färgningar kunde skönjas i leran (vädret hjälpte inte till). I N delen av schaktet skärvtenslager 126. I botten brungrå lerig silt.
1073	14,6 x 2,3	Matjord 0,25-0,3 m. I botten ljus lera, flammigt i O.
1074	14,15 x 2,1	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera.
1075	15,3 x 2,3	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera.
1076	13,6 x 2,4	Matjord 0,35 m. I botten ljus siltig lera med någon bit bränd lera och något kolstänk.
1077	13,5 x 2,3	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera.
1078	15 x 2,2	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera.
1079	14,2 x 2,3	Matjord 0,3 m. I V delen skärvtenslager 127 samt dike 128. I botten ljus lera med enstaka kolstänk.
1080	15,5 x 2	Matjord 0,4 m. I O vattenavsatt med sotinslag, i V ljus lerig silt med några kolstänk.
1081	14,5 x 2,4	Matjord 0,3 m. I botten ljus siltig lera som blir siltigare ju längre upp på klacken man kommer. Vattenavsatt i SÖ hörnet.
1082	14,1 x 2,2	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera.
1083	14,6 x 2,3-3	Matjord 0,35 m. En möjlig härd (129) centralt i schaktet. I botten ljusbrun lera.
1084	14,5 x 2,25	Matjord 0,3-0,4 m. I botten ljusbrun lera. Fynd av en nitbricka, tegel.
1085	14,4 x 2,15	Matjord 0,3-0,4 m. I botten ljusbrun lera. Tegel.
1086	14,7 x 2,25	Matjord 0,3-0,4 m. I botten brun lera.
1087	14,5 x 2,25	Matjord 0,3-0,4 m. I botten brun lera. 1 bit bränd lera.
1088	14,7 x 2,2	Matjord 0,3-0,4 m. I botten brun lera. Vatetenavsatt centralt i schaktet.
1089	14,3 x 2,3	Matjord 0,3-0,4 m. I botten ljusbrun lera.
1090	14,5 x 2	Matjord 0,25 m. I botten brun lera, delvis vattenavsatt.
1091	14,15 x 2,25	Matjord 0,25 m. I botten ljus siltig lera, delvis vattenavsatt.
1092	14,5 x 2,2	Matjord 0,3 m. I botten ljusbrun lera. Fynd av blysmälta, tegel.
1093	14,2 x 2,1	Matjord 0,3 m. I botten mörk lera, delvis vattenavsatt.
1094	18,8 x 2,6	Matjord 0,25 m. I botten ljus lera, delvis vattenavsatt. Tegel.
1095	13,8 x 2,6	Matjord 0,25 m. I botten ljus lera, vattenavsatt i V. Tegel.
1096	14,2 x 2,6	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera.
1097	14,7 x 2,4	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera.
1098	14,15 x 2,5	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera.
1099	14,3 x 2,35	Matjord 0,35 m. I botten ljus lera. Tegel.
1100	15,4 x 2,3	Matjord 0,35 m. I botten ljus lera, längst i S gul siltig lera. Tegel.
1101	16,75 x 2,7	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera.
1102	13,8 x 2,4	Matjord 0,3 m. I botten ljus lera. Ett par bitar bränd lera.
1103	18,2 x 2,6	Matjord 0,3-0,4 m. I botten ljus lera. Tegel.

Bilaga 2. Schaktbeskrivning, forts.

Schaktnr	Mått i m	Beskrivning
1104	13,7 x 2,1	Matjord 0,3-0,4 m. I bottenbrun lera. Tegel.
1105	14,4 x 2,15	Matjord 0,3-0,4 m. I bottenbrun lera. Vttenavsatt i V. Tegel.
1106	14 x 2	Matjord 0,3-0,4 m. I bottenbrun lera. Tegel. Fynd av liten bill.
1107	14,4 x 2,2	Matjord 0,3 m. I botten brun lera. Fynd av remändesbeslag.
1108	14,5 x 2,4	Matjord 0,3 m. I botten brun lera.
1109	14,5 x 2	Matjord 0,3 m. I botten brun lera.
1110	14,3 x 2,2	Matjord 0,3 m. I botten brun lera.
1111	15 x 2,1	Matjord 0,3 m. I botten brun lera. Fynd av förhistorisk keramik.

BILAGA 3. KONTEXTLISTA

Kontextnr	Objekt	Schakt	Storlek i m	Tjocklek/djup/ höjd i m	Beskrivning
101	Dike	1002	1,7 x 14,8	0,35	Fyllning av mörk lera med gula utfällningar.
102	Stolphål	1005	0,45	0,33	Runt stenskott stolphål, urlakat och syns dåligt. Fyllning av blek lera.
103	Stolphål	1005	0,45	0,2	Runt stolphål med blek fyllning av lerig sand.
104	Stolphål	1005	0,45		Runt stolphål.
105	Röjningssten		8,7 x 2,8		Röjningssten i åkerkant. Natursten i stl 0,2-0,7 m. Fd syllar från torp?
106	Väg	1001	3 x 2-2,6		Ett lager med småsten över ett avgränsat område.
107	Väg	1003	2,3 x 4,5-6,6		Ett glest lager med småsten över ett avgränsat område.
108	Dike	1010	2,45 x 0,75		Fyllning av brungrå matjord.
109	Lager	1017	2 x 2	0,02	Sotigt svartgrått lager. Homogent och fyndlost.
110	Lager	1018	1,9 x 0,38-0,7	0,02-0,03	Sotigt svartgrått homogent lager. Någon bit bränd lera.
111	Lager	1019	1,5 x 0,97		Sotigt svartgrå homogent kulturlagerrest med någon kolbit.
112	Dike	1021	6 x 1,5		Fyllning av ljusbrun lera med en sen hästsko i ytan.
113	Delvis bortsprängd sten	1025	1,6 x 1,5		Delvis bortsprängd sten med flisor. Nedgrävning runt om.
114	Lager	1005	1,6 x 0,5-0,65	0,04	Kolbitar och bränd lera bland recenta rötter. Kan vara rotbrand men den brända leran indikerar att det rör sig om ett kulturlager. Fynd av litet ihopböjt klipp i cu-leg.
115	Husgrund		9,6 x 8,8		Husgrund med delvis synbar syll med huggna stenar. Möjligt spisröse i NV. Kraftigt överväxt men sannolikt ganska kvadratisk. Inmätt på hög avvikelse.
116	Stolphål	1052	0,35		Stenskott stolphål med ett flertal skoningsstenar i ytan. Urlakat.
117	Stolphål	1052	0,38	0,18	Stenskott stolphål med fyllning av ljus lera med kolstänk. Urlakat.
118	Stolphål	1052	0,42		Stenskott stolphål med skoningsstenar, kol och bränd lera i ytan. urlakat.
119	Stolphål	1052	0,35		Stenskott stolphål med skoningsstenar i ytan. Urlakat.
120	Stolphål	1068	0,22	0,1	Fint litet stolphål med fyllning av gråbrun lera med lite kol. Rundad botten.
121	Stolphål	1068	0,83 x 0,66		Stenskott stolphål med kolstänk i ytan. Alla skoningsstenar ligger i den N delen av färgningen, möjligen rör det sig om två stolphål (alt en omstolpning). I så fall är endast det norra stenskott.
122	Stolphål	1068	0,4		Stenskott stolphål med brungrå lera med kol i ytan.
123	Stolphål	1068	0,28		Litet stenskott stolphål.
124	Dike	1068	3,5 x 0,27		Dike (el möjligen ränna) i NV-SO riktning. Fyllning av något mörkare silt än i omgivande schaktbotten.
125	Stolphål	1072	0,4		Stolphål med ett flertal skoningsstenar i ytan.
126	Skärvstenslager	1072	17,3 x 2,15-3,7	0,1	Skärvstenslager med sot, kol, skärvig och skörbränd sten samt lite bränd lera. Även enstaka naturstenar förekommer. Tjockare i S, tunnare ut åt N. Ej avgränsat.
127	Skärvstenslager	1079	4,65 x 2,1		Skärvstenslager med sot och enstaka skärviga och skörbrända stenar. Delvis vattenavsatt. Utgör del av samma KL som 126 men innehåller mycket mindre skärvsten än detta, och utgör sannolikt utkanten av lagret. Ej avgränsat. Skärs av dike 128.
128	Dike	1079	5,1 x 0,54-2		Dike (T-format) i närmast O-V riktning som möter dike i N-S riktning. Skär KL 127.
129	Härd?	1083	0,7 x 0,45	0,02	Möjlig härdbotten eller rotbrand. Endast ett tunt lager med kol, utan inblandning av något annat. En bit bränd lera.
130	Utgår				Dubbelinmätning
131	Nedgrävning		8 x 4,8	1,2	Täktgrop alt. enkel potatiskällare ingrävd i sluttningen. Möjligen stensatta väggar men svårt att se pga att gropen är belamrad av sly. Många täktgropar finns i samma sluttning.

BILAGA 4. ¹⁴C-ANALYS

International Chemical Analysis Inc.
10585 NW 53rd ST.
Sunrise, FL 33351

Sample Report

Submitter Name: Marta Lindeberg

Company Name: Arkeologikonsult

Address: Optimusvagen 14 19434 Upplands Vasby Sweden

Date Received: December 10, 2018

Date Reported: December 23, 2018

ICA ID	Submitter ID	Material Type	Pretreatment	Conventional Age	Calibrated Age
18C/1235	Vackerby 126	Charcoal	AAA	2060 +/- 30 BP	Cal 170 BC - 10 AD

BILAGA 5, MAKROFOSSILANALYS

STEFAN GUSTAFSSON
ARKEOLOGIKONSULT

Inledning

Från en undersökning i Vackerby i Gnesta, Arkeologikonsult projekt 3107, analyserades fyra jordprover på växtmakrofossil och vedart. Proverna togs ur lager, en ränna och ett skärvtenslager.

Metod och genomförande

Proverna floterades i vatten och det använda sållet hade en maskvidd av 0,2 mm. Det floterade materialet fick lufttorka före identifiering. Artbestämning av växtmakrofossil och vedart gjordes med hjälp av olika mikroskop med en förstoring av 4 till 1000 gånger samt referenssamling och referenslitteratur (bl.a. Berggren 1969, 1981, Jacomet 2006; Digital Seed Atlas of the Netherlands, Schweingruber 1978, 1990, www.woodanatomy.ch).

Det är svårt att med exakthet avgöra egenåldern på en specifik kolbit. Trädens innersta årsringar är de äldsta och de yttre de yngsta. Saknas bark på den kolbit som analyseras går det inte avgöra om den har en hög eller låg egenålder. Även kvistar kan ha hög egenålder eftersom de anläggs inne i en stam för att sedan kapslas in och bevaras inne i veden. Därför måste man utgå från trädens maximala livslängd när det gäller egenålder (figur 1). Frön, nötter, knoppar, rotknölar och sädeskorn har däremot en låg egenålder.

Al	120
Björk	350
Ek	500+
Tall	400
Typ rönn	120

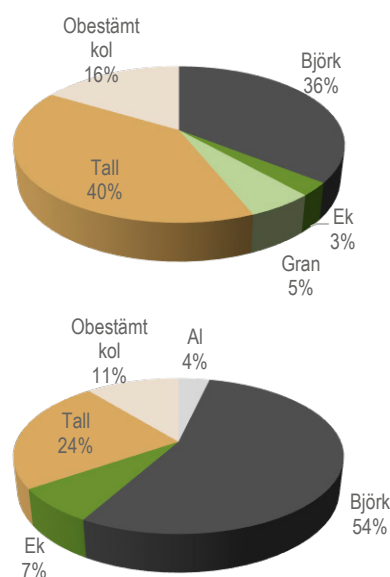
Figur 1. Tabell över olika trädslags högsta egenålder.

Resultat

Lager 109 och 110

Jorden hade en tydlig smulstruktur och ett stort innehåll av organiskt material. En del av det mörka, nästan svarta materialet i jorden utgörs troligen av torv. Lagren tolkas som odlingsjord som bildat ett kolluvie. Torven i jorden kan vara rester efter gödsling med torv vilket har förekommit under både förhistorisk som historisk tid.

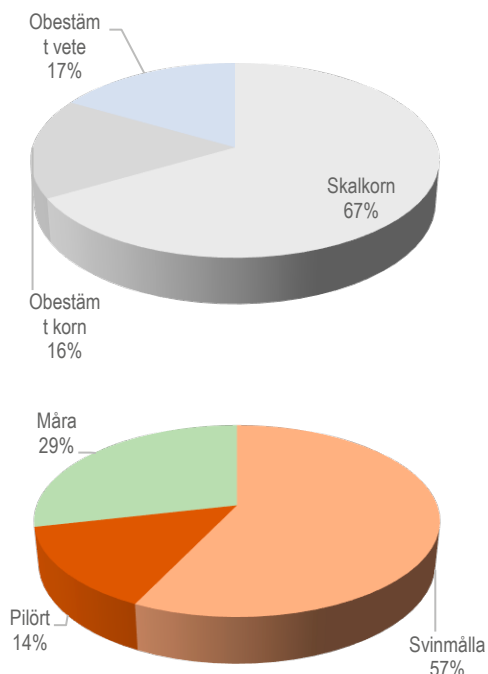
I jorden fanns också en del träkol. Det var uteslutande små bitar och man kan tänka sig att bearbetning av jorden har fragmenterat upp träkolet. Fördelningen mellan olika trädslag i lager 109 och 110 framgår av figur 2. Fördelningen behöver inte spegla vegetationen i närområdet och träkolsbitarna kan också vara olika gamla. Det går heller inte avgöra om kolet kommer från röjningseld, skogsbrand eller från matberedning eller uppvärmning av bostäder. Det var inte ovanligt att träkol från härdar och spisar slängdes ut på odlingsytorna.

Figur 2. Fördelningen mellan olika trädslag i lager 109 (ovan) och 110 (nedan).

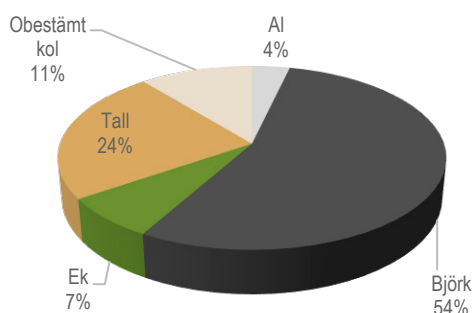
Anläggning 124 – ränna från järnåldersboplatsen

Provet innehöll några förkolnade sädeskorn och enstaka ogräs (figur 3) samt gott om träkol från björk, tall, gran och al (figur 4).

Figur 3. Fördelning mellan sädeslag (ovan) och åkerogräs (nedan) från anläggning 124.

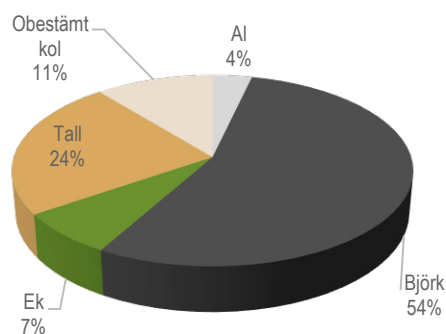
Skalkorn och vete odlades under hela järnåldern och därför ger inte fynden i anläggning 124 någon indikation på en snävare datering än så. Samtliga påträffade ogräs trivs i väl gödslad och bearbetad åkerjord (figur 3). Ogräsen visar också att säden såddes om våren och att den sannolikt odlades i ensäde.

Figur 4. Fördelningen mellan olika trädslag i anläggning 124.

Anläggning 126 skärvstenslager

Provet innehöll gott om träkol från björk, ek och tall (figur 5). Björk dominerar kraftigt över de andra trädslagen och en kolbit av björk daterades till 170 AD. Fördelningen mellan trädslagen speglar inte hur den omgivande vegetationen såg ut utan är ett resultat av vilka trädslag som användes vid upphettningen av stenarna.

Figur 5. Fördelning av trädslag i anläggning 126.

Litteratur

BERGGREN, G. 1969. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions. Part 2: Cyperaceae.* Swedish natural Science Research Council, Stockholm.

BERGGREN, G. 1981. *Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions. Part 3: Salicaceae–Cruciferae.* Swedish Museum of natural History, Stockholm.

DIGITAL SEED ATLAS OF THE NETHERLANDS: <http://seeds.eldoc.ub.rug.nl/?pLanguage=en>

JACOMET, S. 2006. *Identification of cereal remains from archaeological sites.* Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe.* Zug, Switzerland.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods.* Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.

www.woodanatomy.ch

Rapporter från Arkeologikonsult 2019:3219